

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

**El camí que segueix tota documentació
pedagògica; un trajecte circular entre l'observació,
l'escolta i la interpretació**

Margalida Catany Blázquez

Grau d'Educació Infantil

Any acadèmic 2018-19

DNI de l'alumne:

Treball tutelat per Maria Antònia Riera Jaume

Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació.

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	X	☐	☐	☐

RESUM

L'observació i la documentació constitueixen dues parts inseparables d'un mateix procés. Per una banda la documentació ens serveix com a eina per a la reflexió i millora de la tasca educativa, alhora que desenvolupa una funció narrativa i visible de la cultura d'infància. Per altra banda, l'observació consisteix a focalitzar la mirada des d'aquest interès, sense oblidar-se de l'escolta i la interpretació, com si es tractés d'un procés circular.

En aquest treball es presenta una primera part més teòrica, on es parla dels conceptes anteriorment esmentats, centrant el marc conceptual en el procés de documentació i tots els agents implicats. Agafant com a exemple la trajectòria del CEIP El Martinet, en referència a aquesta eina pedagògica. Pel que fa a la segona part, és on es desenvolupa el treball de camp, centrat en l'anàlisi de quatre processos de documentació, que tenen lloc al mateix centre. Tot això seguint l'esquema que proposa Gino Ferri (2015) sobre l'organització dels suports i les estratègies que possibiliten la documentació pedagògica.

Paraules clau: Observació, escolta, documentació pedagògica, tècniques de registre, buidatge i selecció, interpretació, escola El Martinet.

ABSTRACT

Observation and documentation compose two inseparable parts of a same process. On the one hand, documentation gives us a tool for the reflection and the improvement of the educational task, while developing a narrative and visible function of the childhood's culture. On the other hand, observation helps us focalizing the point of view from that interest, always remembering the hearing and the interpretation, like if it was a circular process.

In this work it is showed a first theoretical part, in which the previous concepts are discussed and developed, focusing the conceptual framework in the documentation process and all the agents involved. Taking as an example the trajectory of the CEIP El Martinet, making reference to that pedagogical tool. There is a second part where the work is developed, focused on the analysis of four documental processes that take place in the same center. We have followed the model proposed by Gino Ferri (2015) about the organisation of supports and strategies that make pedagogical documentation possible.

Key words: Observation, listening, pedagogical documentation, registration, emptying and selection techniques, interpretation, El Martinet school.

ÍNDIX

	Pàgina
1. Introducció i justificació.....	4
2. Objectius.....	6
3. Metodologia.....	7
3.1 Disseny metodològic.....	7
3.2 Instruments emprats.....	9
3.3 Estructura del treball.....	10
4. Fonamentació teòrica.....	11
4.1 De l'observació a la documentació pedagògica.....	11
4.2 La documentació pedagògica a l'escola El Martinet.....	17
5. Treball de camp.....	23
5.1 Recollida de dades i documentacions.....	23
5.2 Resultats i anàlisi de les dades obtingudes.....	24
6. Conclusions.....	46
7. Referències bibliogràfiques.....	51
8. Annexes.....	53

1. Introducció i justificació

Aquest treball de fi de grau es troba dins la línia temàtica de la *documentació dels processos educatius i l'observació i anàlisi dels aprenentatges a l'aula*. Es tracta d'una temàtica molt present en el rol del mestre dins l'educació infantil, i a l'educació en general. Observar els processos d'aprenentatge dels infants és una tasca molt complexa, i que requereix saber posar-hi la mirada; però no només això, ja que no es pot deixar de banda la reflexió i el buidatge d'aquesta observació, i tot el procés que comporta una documentació pedagògica.

Al llarg de la carrera d'Educació Infantil, gràcies a l'assignatura d'*Observació i Documentació* juntament amb la d'*Estratègies d'Intervenció I* a segon curs, he anat coneixent i entenent el sentit i el significat de l'observació, un concepte molt diferent si el comparem amb els verbs «mirar» o «veure». Observar significa dirigir la mirada, focalitzar, sistematitzar, examinar, contemplar, interpretar, reflexionar, acompanyar els processos dels infants, apropar-se a la cultura d'infància, entre d'altres. A més, un dels objectius de l'observació és comunicar i millorar la tasca docent; i és a través de la documentació dels processos educatius i aprenentatges dels infants, mitjançant els instruments i les tècniques de registre requerides per a cada situació, quan es dona lloc a la comunicació, enfocada cap a múltiples objectius i subjectes.

Aprofitant el meu *Pràcticum II*, a l'escola pública El Martinet -un centre considerat un referent en documentació educativa- he volgut centrar el TFG cap a l'anàlisi del procés que segueix la documentació pedagògica, focalitzant la mirada en el paper que té l'observació quan es documenta. Aquesta escola se sustenta damunt un projecte molt potent pel que fa a la mirada envers la infància; per a ells documentar és una manera de narrar-se, de mostrar la pròpia identitat. Com diu Hoyuelos «Documentar significa deixar constància estètica i narrada de manera visual, audiovisual o escrita d'un procés educatiu que estem observant i sobre el qual estem reflexionant» (Hoyuelos, 2012, 7)

A l'hora de posar en marxa aquest treball m'he plantejat una sèrie de preguntes i hipòtesis sobre les quals m'agradaria investigar i reflexionar:

- El procés d'observació és el mateix segons el tipus de documentació? Quins són els punts clau per l'observació a la documentació?
- A l'hora de documentar hi ha un procés previ on es fa una recerca d'un focus d'observació? Si és així, existeix un focus d'observació comú a les etapes de 3 anys, 4 anys o 5 anys?
- Quines tècniques de registre s'utilitzen a l'hora de fer les observacions dels processos dels infants?
- Com es realitza el buidatge, l'anàlisi i la interpretació de tota la informació recollida per poder elaborar una documentació pedagògica?
- Quins criteris se segueixen per fer el buidatge i l'anàlisi dels materials documentals recollits? És a dir, quines són les fases per arribar a l'elaboració final d'una documentació?

2. Objectius

A l'hora de centrar el treball i la meva investigació en relació a la temàtica, m'he fixat uns objectius a seguir per tal de seguir una mateixa línia, i recollir informació que em sigui útil per portar endavant la meva proposta.

Els objectius són els següents:

1. Revisar els referents teòrics en relació a l'observació i la documentació pedagògica.
2. Aprofundir sobre el procés d'observació que se segueix a l'escola El Martinet.
3. Reflexionar i revisar les fases que segueix tot procés de documentació pedagògica, focalitzant l'interès en l'observació i la recollida de documentacions.
4. Conèixer el punt de vista de les mestres sobre el procés d'observació i recollida de materials documentals per elaborar la documentació pedagògica, a més dels diferents estils que es donen a l'hora de documentar.

3. Metodologia

3.1 Disseny metodològic

En aquest apartat s'explica el disseny metodològic que segueix aquest treball de fi de grau. La metodologia és un dels aspectes més rellevants a l'hora de portar a terme un procés d'investigació. Ja que, és com l'esquema o el disseny previ que ha de seguir l'investigador, amb uns objectius, un marc teòric i una organització del treball per descriure o interpretar una realitat educativa (Pinto i Sanabria, 2010, 192).

Per això, és important escollir un mètode que concordi amb els objectius i les característiques del treball. En aquest cas la metodologia que s'utilitza és la qualitativa-etnogràfica, basada en el treball de camp, on es recopila informació empírica per poder desenvolupar l'anàlisi del treball. Tot això, mitjançant pràctiques etnogràfiques, com entrevistes, notes de camp i/o diari de camp, converses, etc. (Cerri Chiara, 2010).

Malgrat l'ús de la metodologia etnogràfica, la primera part del treball es basa en una revisió documental i bibliogràfica, en relació al marc teòric basat en l'Observació com a tècnica educativa, i la Documentació Pedagògica com a resultat. Aquesta revisió documental és imprescindible per delimitar amb més precisió l'objectiu d'estudi. De la mateixa manera, aquesta permet restablir la importància de l'estudi (Rodríguez i Valldeoriola, 2014, 18).

Pel que fa al treball de camp la idea general és anar recollint i recopilant la informació necessària sobre el procés que segueix tota documentació pedagògica, agafant com a exemple l'escola El Martinet. És a dir, les tècniques de registre que s'utilitzen a l'hora de fer els reculls del que s'està observant, i les pautes que se segueixen per fer el buidatge i la selecció del material documental. Tot això seguint una organització mitjançant l'observació directa i participativa, i centrant-ho en l'objectiu principal de la investigació, és a dir, el procés d'observació, i no pas tant en la teoria de la documentació pedagògica.

Primerament es farà una investigació per conèixer els diferents tipus de documentacions que es fan a la Comunitat de Petits d'aquest centre. *Les històries de les nostres* i tots els seus vessants com els llibres amb les històries de tot el curs, que els acompanya al llarg dels anys, les històries que es penjen en format més gran a l'entrada dels espais, les històries dels de 4 anys, etc.. Aquest projecte de documentació és el format que més s'utilitza en el dia a dia de l'escola, no obstant això, a l'escola també hi ha panells col·locats a les parets, i als diferents

microespais, les documentacions més visuals com els llibres de construccions, les *històries* del taller, documentacions més esporàdiques, els informes, etc.

A més de l'observació directa com a pràctica etnogràfica, les entrevistes i les converses de grup de l'equip de mestres durant les reunions de comunitat, esdevindran un recurs a l'hora de comprendre la manera d'observar de l'equip de mestres i perquè es tracta d'una tècnica tan ben integrada en el dia a dia.

Finalment després d'un primer procés d'investigació en relació als tipus de documentació del Martinet s'ha pogut anar centrant el focus i delimitant-lo. A fi d'acotar-lo el més possible per poder extreure la informació més rellevant envers el procés que segueix la documentació pedagògica.

A continuació s'explica de manera detallada les diferents tècniques qualitatives que he utilitzat al llarg del treball d'investigació.

3.2 Instruments emprats

Pel que fa a les tècniques i els instruments que s'utilitzen al llarg d'aquest treball de camp, m'he centrat en entrevistes, notes de camp, registres fotogràfics, gravacions i observació directa i participant.

Mitjançant les entrevistes¹ l'objectiu és aprofundir i conèixer millor el punt de vista d'algunes de les mestres de l'escola, sobre el procés d'observació i documentació, les pautes que segueixen i la seva experiència en relació a aquest tema. D'aquesta manera es podrà anar resolent i complint l'objectiu número quatre d'aquest treball: *Conèixer el punt de vista de les mestres sobre el procés d'observació i recollida de materials documentals per elaborar la documentació pedagògica, a més dels diferents estils que es donen a l'hora de documentar.*

Juntament amb el diàleg de les entrevistes, tenint en compte les circumstàncies i el temps, també es complementa en gravacions de veu, per tal d'extreure la informació necessària que en alguns moments pot ser difícil de recollir.

Una de les tècniques per excel·lència de l'etnografia (Álvarez, 2008), com exposa Velasco i Díaz de Rada (2006) a Álvarez (2008) són l'observació directa i l'observació participant les quals ajuden a crear el propi discurs de l'investigador. En relació als objectius dos i tres del treball: *Aprofundir sobre el procés d'observació que se segueix a l'escola; reflexionar i revisar les fases que segueix tot procés de documentació pedagògica focalitzant l'interès en l'observació i la recollida de documentacions.*, els quals regeixen el treball de camp, es podran assolir mitjançant l'observació participativa.

Gràcies a aquesta tècnica d'observació des de la participació, primer he observat des de la distància, agafant notes de camp per recollir el que es deia a les reunions de comunitat, a les trobades per edat, a les jornades pedagògiques, i fins i tot en el dia a dia per anar recollint les converses esporàdiques i les reflexions de les mestres. A continuació, gràcies a aquesta prèvia observació com a primera experiència, m'ha sigut possible elaborar *històries de les nostres*, a més de la participació en el Projecte d'observació d'Art que he realitzat juntament amb les altres practicants. Així doncs, agafar com a model a les mestres m'ha servit també per comprendre millor el procés de documentació, i en altres paraules, m'ha servit per aprofundir en el meu focus d'investigació.

---

¹ El model d'entrevista es troba a l'annex 3.

Finalment, a través de fotografies i esquemes dels reculls i els registres de les mestres a l'hora de documentar, he anat il·lustrant tot allò que he estat observant, aportant una part més de realitat a la investigació. En definitiva, un suport que m'ha servit tant per fer el buidatge de la informació recollida, com per donar credibilitat al TFG.

3.3 Estructura del treball

Per dur a terme aquest treball s'han seguit una sèrie de pautes, començant per una estructuració dels apartats, els quals s'han anat realitzant i revisant de manera progressiva i al llarg de tot el procés.

Les fases del TFG queden estructurades de la següent manera:

ESTRUCTURA DEL TREBALL		
FASES	DESCRIPCIÓ	DATES
Fase inicial: Selecció de la temàtica del treball	<ul style="list-style-type: none"> • Plantejament d'interrogants sobre els quals vull treballar. 	Del 16 de gener al 28 de gener
Segona fase: Disseny inicial i pla de treball	Tasca 1: <ul style="list-style-type: none"> • Títol provisional • Esborrany de la justificació • Objectius provisionals • Esborrany disseny metodològic • Llistat de les bases de dades on cercar, paraules clau i bibliografia a consultar per el marc teòric 	Del 28 de gener al 1 d'abril
Tercera fase: Recollida de dades i inici del treball de camp	Tasca 2: <ul style="list-style-type: none"> • Replantejament del tema definitiu • Elaboració de la justificació, contextualització i metodologia • Elaboració i estructuració del marc teòric 	De l'1 d'abril al 5 de maig
Quarta fase: Treball de camp	<ul style="list-style-type: none"> • Recull de la informació més rellevant del procés de documentació • Realització de les entrevistes, fotografies, i organització de la informació 	Del 5 de maig al 25 de maig
Cinquena fase: Memòria final	Tasca 3: <ul style="list-style-type: none"> • Anàlisi dels resultats • Conclusions i revisió dels objectius i preguntes inicials • Revisió final del treball 	Del 25 de maig al 18 de juny

Taula 1. Estructura del treball. Font: Elaboració pròpia

4. Fonamentació teòrica

Amb la intenció d'aprofundir sobre el concepte de l'observació i la documentació pedagògica, i tot el que això implica dins el món educatiu, he fet una recerca teòrica basada en les idees de diferents investigadors i pedagogs. Així doncs, a més de ser una part del treball on he pogut conèixer el tema amb més detall, també m'ha servit per construir una base teòrica a l'hora de realitzar el treball de camp.

Aquest apartat es divideix en dos subapartats, per tal de fer més amena la comprensió global de la temàtica, on es tractaran els següents temes: en primer lloc es fa una introducció del terme «observació educativa», fent encís en el procés que segueix una documentació pedagògica, com a resultat final d'una bona observació. I en segon i últim lloc, es fa una breu contextualització de l'escola pública El Martinet, centrant-ho en el paper que desenvolupa la documentació pedagògica dins el centre.

4.1 De l'observació a la documentació pedagògica

Què vol dir observar? Així com exposa Mara Davoli (2006) al llibre «Documentar la vida dels infants a l'escola» (Xarxa Territorial d'Educació Infantil a Catalunya, 2006, 16), l'acció d'observar fa referència a «conèixer», però no com un coneixement abstracte, sinó més aviat com una emoció del coneixement, amb totes les expectatives d'allò que s'espera, les hipòtesis i teories de referència, en les quals nosaltres també ens reflectim. A més, Davoli (2006) remarca el simple fet que no tot allò que observam és la veritat absoluta del que ha passat, tota observació és parcial, i depèn del que nosaltres sabem veure, captar, fotografiar, etc., del nostre punt de vista subjectiu i de les nostres expectatives.

L'observació va més enllà de la mirada i la percepció, indagant en allò que realment succeeix, examinant i contemplant amb atenció, sense quedar-se només amb allò més superficial. «L'acte d'observar implica posar en marxa processos com l'atenció, la percepció, la memòria, la comparació o la reflexió» (Riera, 2015, 57).

Per tant, el verb «observar» és un verb actiu, ple de creativitat, que requereix una interpretació. I per aquest motiu, observar implica pensar de nou, però sense prejudicis. La tasca de mestra va lligada a una escolta activa cap als infants, a posar la mirada en els processos d'aprenentatge i coneixement amb una actitud d'observador. Cal definir el verb «observar», per poder entendre el paper del mestra quan parlem d'educació entesa com un procés actiu

relacional constructiu entre infants i adults, i no pas com una mera pràctica de transmissió de continguts, informacions o instruccions pràctiques per part de l'adult vers els infants (Ferri, 2015)

Els mestres són com exploradors que utilitzen brúixoles i mapes. I així com els exploradors saben on és la meta (els objectius, el currículum), els mestres també. Però alhora també saben que les metes canvien cada any, perquè el terreny, el clima, les estacions, els infants són diferents. Els destins, els objectius, són importants i no els hem de perdre de vista, però encara és més important saber com volem assolir aquests objectius. És important per a infants i adults recórrer de nou els propis passos, recordar el camí recorregut, els processos de coneixement a través d'una actitud que és possible gràcies a l'observació, la documentació, la interpretació i la reflexió.

Loris Malaguzzi (citada per Mara Davoli, 2006, 15)

La intencionalitat de la nostra mirada va lligada al que volem o pretenem observar, perquè i per a què ens servirà la informació recollida. En general, l'observació en l'àmbit educatiu, té com a objectiu recollir les dades d'una situació, per resoldre preguntes i comprendre-ho. Altres vegades ens serveix per recollir evidències i entendre millor les iniciatives dels infants, o bé com a tècniques de diagnòstic i avaluació. En definitiva, «observar es converteix en un instrument per formular hipòtesis educatives, per verificar la seva validesa i per procedir a una reformulació i control de la intervenció a partir de la base de dades observacionals» (Riera, 2015, 61).

A l'hora de documentar una experiència es recull una quantitat molt gran de materials: notes, fotografies, gravacions, etc., com diu Mara Davoli (2006), «quilos» de material. Un cop s'ha fet tot el recull, és el moment d'establir les relacions i donar forma al que tenim (diàlegs dels infants, fotografies, productes dels nins i nines...), i després cal fer una interpretació de tot això, relacionar-ho amb la teoria, construir nous coneixements, etc. Un cop fet això, si durant el procés de documentació ens ha captivat alguna cosa, com podria ser l'aprenentatge i el desenvolupament del llenguatge verbal, el que podem fer després d'analitzar i interpretar-ho, és fer una investigació més detallada d'aquell tema (Davoli, 2006).

Per poder documentar, doncs, cal tenir molt en compte totes les parts i estratègies que fan possible la documentació pedagògica. Observació, documentació i interpretació són les tres parts inseparables del mateix procés. Com bé diu Ferri (2015) la documentació és complementària de l'observació, és a dir, aquesta es nodreix de l'observació com a pràctica imprescindible per documentar. Ambdues es caracteritzen com a estratègies de coneixement

respecte a múltiples temes i problemàtiques, remarcant la importància dels coneixements i el context dels infants, ja que és on diàriament es realitza l'observació i la documentació; dues estratègies que ens permeten conèixer cada un dels infants, els grups i les seves dinàmiques, els processos d'aprenentatge individual i de grup, les relacions amb l'entorn i vida quotidiana en les quals volem centrar el nostre interès. I perquè això sigui possible és imprescindible l'ús de diferents tècniques de registre i un suport adequat:

Ferri (2015) classifica aquests suports en tres apartats:

1. Instruments de pensament: hipòtesis cognitives respecte a allò que es vol observar.

«Es tracta d'hipòtesis que es construeixen prèviament a l'observació, és un procés que compta amb el seu inici i una part d'identificació d'un tema o problemàtica educativa que es vol conèixer a fons, i per tant es converteix en un *objecte de recerca*» (Ferri, 2015, 7).

Aquest procés primerament consisteix a aprofundir sobre el tema, intentant pensar en les idees prèvies que ens sorgeixen, preguntar-nos que és el que volem conèixer i comparar-ho amb les posicions culturals d'aquest mateix tema, per després construir un esquema que orientarà l'observació documentada. Ferri (2015) remarca que no es tracta d'un esquema fix i rígid, sinó més aviat el contrari.

Les observacions documentades només es poden enriquir si han estat orientades prèviament, de manera que a partir d'això es puguin anar integrant noves informacions durant aquest procés d'observació. Aquesta actitud de recerca i descoberta es podria comparar amb el terme anglès «serendipity», que es defineix com «la capacitat de trobar allò que no s'està buscant», tenint en compte però que allò que no busquem només ho podem trobar si focalitzam la mirada (Ferri, 2015, 9).

2. Instruments operatius: esquemes de diversa tipologia per anotar les observacions.

Els instruments operatius tenen una gran varietat de models, i cal remarcar que no existeixen i no poden existir models universals vàlids, perquè depèn del tipus d'observació que utilitzem. Així a tall d'exemple, Gino Ferri (2015) proposa algunes tipologies:

- Un plànol de l'aula amb els diferents espais, sobre el qual anotar el pas dels infants durant la jornada. Complementant l'observació amb anotacions escrites a fulls en

blanc en relació als nuclis d'observació proposats en la primera fase d'«instruments de pensament».

- Un taula amb columnes, on cadascuna d'elles recull les anotacions relatives a cada infant del grup (que es poden relacionar mitjançant signes gràfics com línies, fletxes o semblants), de manera que es puguin anotar i reconstruir els coneixements. I si escaus, incloure algunes miniatures de les fotografies fetes durant el desenvolupament de l'experiència, introduint comentaris, anotacions, suggeriments, etc., que enriqueixin la interpretació.

3. Recollida de materials documentals: buidatge de la recollida de materials, com per exemple dels enregistraments d'àudio i vídeo, imatges fotogràfiques, etc.

Aquest darrer apartat inclou els instruments i tècniques en relació amb les observacions recollides a través dels instruments operatius. Es tracta d'un recurs que permet revisar, integrar i interpretar les observacions, fer comparacions amb els diferents punts de vista, formular hipòtesis i extreure significats. A més, també es tracta dels materials documentals que permeten recordar i tornar-los a veure juntament amb els infants, per formular noves hipòtesis, per entendre i compartir processos futurs, per identificar problemàtiques (Ferri, 2015).

Per poder documentar, com ja he esmentat abans, és imprescindible observar, però primerament cal tenir ben clar què és el que es vol documentar, el perquè, a qui va dirigit i quin tipus de documentació s'adapta millor al que es vol dir. Aquestes quatre qüestions han de ser-hi molt presents a l'hora de fer l'observació, ja que allò que decidim observar, està relacionat amb allò que realment volem extreure de la documentació. I una vegada focalitzada la mirada, serà molt més senzill decidir com documentar-ho i quins són els instruments i suports més adequats (Davoli, 2006).

Seguint amb aquesta idea, Altimir citat per la Xarxa Territorial d'Educació Infantil a Catalunya (2006, 37), parla també del procés de documentació com una eina per fer visible la imatge d'infant competent, introduint la pedagogia de l'escolta, com un element imprescindible i complementari de l'observació:

Creure en una imatge d'infant capaç, potent, protagonista del seu propi aprenentatge, demana, casi exigeix, crear contextos on siguin possibles *espais d'observació* per comprendre com els petits construeixen aquests coneixements. Els elements que es recullen de l'observació es llegeixen i ordenen per facilitar la seva lectura: *s'interpreten*. D'aquest exercici neix una *documentació* que, tant en el moment de fer-se com

en el de llegir-se, haurà enviat una imatge d'infant que demana i reivindica amb forces ser *escoltada* per poder-se comprendre millor.

Si parlem de documentació i de tot el procés que això implica, no ens podem oblidar de l'«escolta», un concepte que va lligat a l'observació. «L'escolta proporciona a l'adult la condició d'observador, però no la d'observador neutre i objectiu, si no el d'un element subjectiu que forma part de la realitat que està observant, i que no només descriu, sinó que també construeix» (Altimir, 2006).

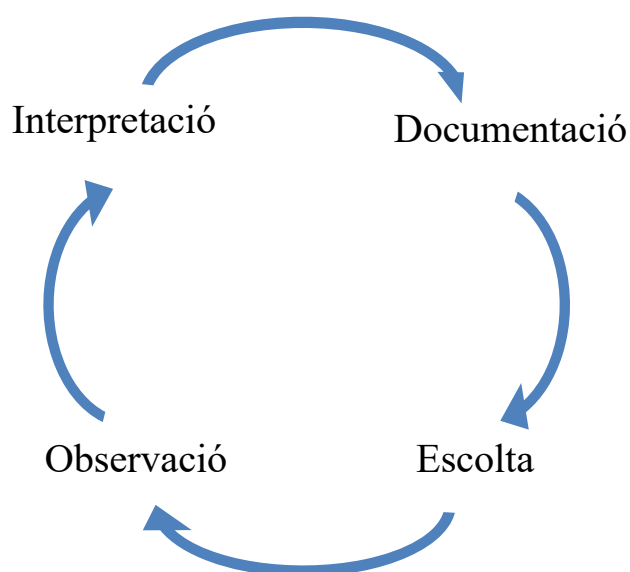

Figura 1: El trajecte escolta-observació-interpretació-documentació. Font: Xarxa Territorial d'Educació Infantil a Catalunya, 2008; adaptat.

Altimir (2006) proposa aquesta dinàmica circular, al·legant que és la que millor s'ajusta a aquesta força que es retroalimenta. Remarcant la idea d'observador entesa com aquell que interpreta i intervé en el procés observat. Aquesta teoria em fa pensar en «moviment espiral» del que parla Rinaldi (2001, 5) «l'escolta, l'observació, la documentació i la interpretació es teixeixen junts en el que definiria com un “moviment en espiral”, en el qual cap d'aquestes accions pot separar-se de les altres» (Rinaldi, 2001, 5).

Seguint amb aquesta idea no podem oblidar-nos de les paraules d'Alfredo Hoyelos (2007), qui afirma que tota documentació neix amb un pla detallat d'observació i d'escolta. Parla de l'escolta com si d'un art es tractés, l'art que ens ajuda a comprendre la cultura infantil: la manera de pensar, de fer, de preguntar, de teoritzar o de desitjar dels infants. Escoltar significa «estar atent, amb tots els sentits, a reconèixer tots els llenguatges de la infància en la seva relació amb

el món». A més, com diu Hoyuelos l'escolta és una eina imprescindible per a la tasca de mestra, una eina que ens permet sorprendre'ns, meravellar-nos i reflexionar: «Ecoltar és una actitud que ens ha de remoure per dintre per buidar-nos de prejudicis. És trencar per construir» (Hoyuelos, 2007, 5).

Fent referència al concepte de *documentació*, Hoyuelos (2007) el descriu com l'acte de recollir i exposar de manera sistemàtica i estètica, a través d'escrits, imatges, panells, vídeos, paraules de criatures, productes no gràfics, etc., els processos educatius. Es tracta de construir, en formats diversos, un producte públic que reti compte al que s'ha viscut, i no només al que ha passat. Per això mateix és important saber triar, seleccionar per ajustar la mirada i enfocar per crear i generar una documentació eficaçment comunicadora.

La documentació no és cap descripció ni una mera constatació del que esdevé: no cerca cap veritat objectiva externa que pugui ser registrada fidelment. La documentació és una interpretació del sentit que aquella experiència ha representat per a la nena o per al nen: què significa (per què i per a què) dur a terme allò que fan. Recull i rescata els significats realitzats a través d'una interpretació de la interpretació (la que les pròpies criatures fan de la situació). La documentació esdevé una ocasió per reflexionar sobre com els infants més grans construeixen, interpretativament, el seu coneixement.

(Hoyuelos, 2007, 6)

En definitiva, a través de la documentació l'escolta ajuda a narrar la quotidianitat més significativa, creant un llenguatge propi, i desvetllant la bibliografia més personal de qui documenta. Però, seguint amb la teoria d'Hoyuelos (2007), també s'ha de tenir en compte que no sempre es tracta de fer alguna cosa per més endavant rescatar-la i poder-la narrar. Ja que, si treballam amb el concepte de documentació com si aquest formés part del procés educatiu, els processos i les actuacions dels infants ens poden ajudar a reflexionar d'una altra manera i a planificar millor el que desitjam narrar.

Per exemple, quan es planifica un panell de documentació, si ho fem des de l'inici, hi pot haver una mera orientació de com col·locar les fotografies, si en horitzontal o en vertical, per després realitzar-les adequadament. Això estalvia temps i energia. Però s'ha de tenir en compte que no podem preveure totes les expressions i els processos infantils, i per tant s'ha de trobar aquest equilibri inestable d'on sorgeixi la narració documental.

(Hoyuelos, 2007, 8)

4.2 La documentació pedagògica a l'escola El Martinet

Per tal de facilitar una millor comprensió del TFG, en aquest apartat s'exposa el context de l'escola pública El Martinet, juntament amb una breu pinzellada de la història del seu projecte d'escola, fent especial encís al paper que desenvolupa la documentació pedagògica dins el centre.

Contextualització del centre

L'any 2003 va néixer un projecte educatiu innovador de la mà de l'equip de l'escola El Martinet de Ripollet – situada al carrer sant Jaume, 30 -. Un municipi situat a l'àrea metropolitana de Barcelona, al Vallès Occidental, on hi va haver un augment considerable de la població a causa dels moviments migratoris entre els anys 2000 i 2008 aproximadament, un fet que va fer visible la necessitat d'un nou centre públic d'educació infantil i primària (Navarro i Esteban, 2017, 176-177).

Montserrat Navarro i Lúdia Esteban (2017) expliquen a l'article de la revista Catalana de Pedagogia *Al voltant de la Innovació* els orígens del Martinet, que fou l'any 2003 i el 2004 quan es desenvolupà l'avantprojecte pedagògic que es presenta al Departament d'Ensenyament, amb l'objectiu de proposar una escola alternativa, contemporània, arrelada al seu entorn a través del coneixement i el diàleg amb el territori tot repensant el seu propi sentit i finalitat; volent deslliurar-se de certes estructures, rutines i inèrcies que acaben impregnant el dia a dia.

El Martinet es defineix com una escola pública i un lloc d'aprenentatge, on els espais i recursos estan pensats per possibilitar els processos d'aprenentatge (Bonàs, 2018). Es basa en un projecte educatiu centrat en la cura de les relacions de l'infant com a ésser en desenvolupament, atenent-lo des del respecte a la vida i les seves interaccions. Amb la intenció de projectar una proposta educativa vinculada a les diferents etapes de creixement de l'infant, sempre amb la idea d'oferir un entorn que faciliti múltiples oportunitats d'aprenentatge.

Bonàs (2018) explica que és una escola amb un equip de mestres amb una dinàmica d'autoreflexió i autocrítica constant, amb un gran interès en la recerca pedagògica, que sempre busca maneres de revisar la pràctica mitjançant experiències formatives, com el tema d'investigació d'aquest treball que és l'observació i la documentació pedagògica, oferint un diàleg intersubjectiu ric i compromès. Derivat d'aquest afany constant de recerca, algunes de les reflexions i decisions, han anat configurant, al llarg dels anys d'història de l'escola, un llegat pedagògic que pren forma a través de publicacions i exposicions, el qual fins i tot ha generat un gran interès en altres i professionals de l'educació.

El projecte del Martinet sorgeix des d'aquest interès per desvelar la cultura de la infància, i és per això que el seu camp d'estudi i recerca es basa en això, en la cultura que els nins i nines desprenen en El Martinet, en la seva manera d'estar i habitar l'escola.

Reconeixent les capacitats i potencialitats de l'infant, i definint-lo com algú disponible per a la interacció amb el món, entenent la cultura d'infància com un conjunt molt ampli i divers d'expressions que descriuen la relació dels nens amb el seu entorn, entenent que aquestes expressions configuren un imaginari propi, que tenen unes característiques comunes que els defineixen com a grup, al mateix temps que dibuixen una pluralitat molt gran de formes pròpies d'expressar-se.

Bonàs, M. (2018, 215)

De fet, tal com remarca Bonàs (2018) el projecte educatiu parla de la documentació com «un dels elements que permeten la visibilitat de l'escola. El que hi passa a dins es fa públic. És un procés de recerca per als mestres sobre la pràctica que permet conèixer i saber més sobre els processos d'aprenentatge. També és un compromís cap als nens i les nenes i la cultura de la infància.

«La documentació també pretén ser un motiu de diàleg amb les famílies, per atendre el seu dret a saber què passa a l'escola i ampliar les mirades cap al seu fill com a membre d'una comunitat més àmplia. També és un espai de diàleg i confrontació, així com de reivindicació» (Bonàs, M. 2018, 221). La documentació pedagògica, entesa com un procés de recerca de l'equip de mestres, és una eina molt utilitzada a El Martinet. L'escola utilitza aquesta documentació per a comprendre i interpretar els processos dels nens i les nenes, alhora que els dona visibilitat.

Pel que fa a l'organització i agrupació dels infants del centre, aquest es divideix en tres comunitats, les quals agrupen els infants de tres franges d'edats en dos grups, juntament amb les seves famílies i l'equip de mestres que els acompanya amb les mestres de referència per a cada espai. És a dir, per una banda es troba la Comunitat dels Petits, que compren els infants de 3, 4 i 5 anys, i està situada a la part de baix de l'edifici. Per altra banda es troba la Comunitat dels Mitjans, al segon pis de l'edifici, amb els infants de 6, 7 i 8 anys, i la Comunitat dels Grans, al darrer pis, amb els infants de 9, 10 i 11 anys.

Comunitat de Petits

A través de la Xarxa Territorial d'Educació Infantil a Catalunya (2006), més concretament a les pàgines del llibre «Documentar la vida dels infants a l'escola» Meritxell Bonàs, membre de l'equip de mestres del Martinet, exposa algunes reflexions entorn de la documentació. D'aquí he pogut extreure molta de la informació que m'ha servit per entendre el punt de vista de l'escola envers la documentació pedagògica.

Bonàs (2009) defineix la documentació com una eina imprescindible per seguir i fer visible l'interès i l'afany dels infants per conèixer el món i comprendre'l. Alhora que fa possible la reflexió i la millora de la tasca educativa. A més, Bonàs (2009) assegura que són moltes les raons per les quals un mestre o un equip decideix documentar el dia a dia de l'escola. En el cas del Martinet, la documentació és un dels eixos clau del projecte, que sorgeix de la necessitat de comunicar i fer visible el significat de les experiències educatives com a tasca professional. D'entre totes les raons possibles només n'hi ha una que és clarament el motiu inicial: comunicar, visibilitzar i fer públic el que fan els infants, els «productors infatigables de meravelles» (Bonàs, 2009, 52).

Parlar de documentació és parlar de visibilitat, afirma. La documentació fa visible a les persones, a les escoles, als equips, i a la qualitat dels processos. La identitat de l'escola es crea a partir de les narracions diverses on els guions s'escriuen a través de les veus i accions d'allà dins, i són les escoles narratives aquelles que es narren a si mateixes, i s'inventen escenaris, paraules i temps, igual que ho fa El Martinet.

Amb paraules de Bonàs (2009, 55-56), la documentació és un procés viu i dinàmic, que requereix l'ús i el domini d'instruments i recursos com gravadores, càmeres fotogràfiques, filmadores, instruments de registre de dades i observacions, etc. Aquesta tècnica pot esdevenir un procés de recerca i formació permanent, que serveix com a espai de reflexió entre els mestres, les famílies i els altres professionals.

Ja per acabar, Meritxell Bonàs (2009) parla de les escoles municipals de Reggio Emilia, on també la documentació és una tasca quotidiana dels mestres. Es tracta d'un referent educatiu, que els porta a seguir amb aquesta recerca envers la documentació pedagògica, de noves metes per explorar, aturar-se i reflexionar.

Entenent la documentació com un procés comunicatiu, tenint en compte la qualitat de les relacions del procés educatiu, així doncs, respecte a la idea que proposa Gino Ferri (2015) s'han de tenir en compte tant la *comunicació directa*, entesa com allò que es fa cada dia amb els

infants i les famílies, com la *comunicació indirecta*, és a dir, el conjunt d'objectes comunicatius que es produeixen i contribueixen a la construcció d'una cultura de la infància i de l'educació.

En el transcurs de quinze anys l'escola ha experimentat formats diferents, amb l'objectiu de compartir i fer visible moltes de les accions dels infants. La documentació forma part del seu procés de recerca sobre la pràctica, que els permet conèixer i saber-ne més dels processos d'aprenentatge. Es tracta d'un reconeixement profund per cada infant, que també els permet prendre consciència del procés, de la història que estan escrivint i vivint. És la memòria viva de les històries compartides amb els infants (Navarro, M., i Esteban, L., 2017).

D'aquesta manera El Martinet compta amb múltiples formats documentals, que contemplen diferents funcions i objectius. L'escola està plena de documentació, només entrar ens topam amb panells que omplen les parets de l'entrada, on parlen de la història del Martinet, tot seguit trobam amb plafons i vinils a les parets dels passadissos, que mostren processos dels infants, converses, imatges, i fins i tot hi ha vitrines amb les creacions que acompanyen aquests plafons.

A l'entrada de cada espai de referència de la Comunitat dels Petits hi ha col·locat un plafó de fusta, amb el títol en vinil «*històries de les nostres*», on es pengen documentacions que narren el dia a dia dels infants del grup, i són una mostra en format més gran de totes les *històries* que van dins el quadern *d'històries de les nostres* que acompanya al grup d'infants al llarg dels cursos escolars. A més, dins cada espai també hi trobam plafons que parlen de processos propis de l'etapa educativa de les criatures d'aquell espai, o bé que expliquen el funcionament d'un determinat microespai.

Navarro, M., i Esteban, L. (2017) parlen de la documentació com un procés de recollida i exposició sistemàtica i estètica (a través d'escrits, d'imatges, de panells, de vídeos, de veus dels nins i nines, de productes gràfics) dels processos educatius. L'escola actualment compta amb dos guions diferents de treball- expliquen Navarro, M. i Esteban, L. (2017), com a membres de l'equip del Martinet-, un té relació amb els plafons que narren les accions dels infants en espais concrets de cada comunitat, i l'altre es basa en un plantejament més espontani i personal sobre la trajectòria de cada infant. Es tracta de relats breus de vivències i descobertes sorprenents, on l'emoció d'aprendre i l'elaboració del pensament hi són molt presents. Totes dues maneres tenen com a objectiu establir un diàleg amb les famílies sobre com s'expressa el seu fill a l'escola i ampliar les seves mirades com a membre de la comunitat.

De la idea de Reggio Emilia, a l'hora de crear un nou tipus d'observació i documentació amb fotografies basada en episodis breus que rebia el nom de «minihistòries», sorgeix aquesta idea d'observació i documentació a El Martinet.

Les *minihistòries* són formes de captar, en fotografies i gravacions de paraules dels infants, una síntesi que aporta l'essència del context i estratègies que aquests utilitzen i, encara més important, un sentit més profund d'allò que està succeint. Mitjançant les imatges visuals, intentem parar-nos en les expressions i accions dels infants amb altres infants amb allò que estan fent, procurant transmetre el més possible l'aprenentatge i l'atmosfera, el sentit de la vida que es configura en grup. No és gens senzill i s'aprèn gràcies a la pràctica. La persona que documenta ha d'estar molt alerta, ha de tenir antenes *vibrants*, ha de comprendre ràpidament i fer interpretacions immediates sobre quina imatge representa millor la significació d'allò que està succeint.

Vea Vecchi (2013, 211).

Durant el curs 2014-2015 El Martinet va iniciar un projecte de documentació que encara els acompanya. Aquest projecte rep el nom *d'històries de les nostres*, i són històries que es van elaborant diàriament, sorgides de l'observació dels processos dels infants. Històries que es van repetint, projectes diaris dels infants que es plasmen seguint un mateix format, tot i que cada mestra hi aporta el seu estil, integrant petits diàlegs, text curt sintetitzat, reflexions del joc o del mateix material amb cites d'autors, barrejant imatges amb paraules, o bé només imatges seqüenciades i un petit text reflexiu, unificant l'inici i el final d'una història, si no s'ha pogut observar el «durant» amb paraules.

Més concretament, una història és una acció o procés que es repeteix. És quelcom inesperat o sobtat, que capta l'emoció dels infants, el silenci, la posició del cos dels nins que ocupen l'espai i s'adapten al que estan fent, són encontres que es repeteixen o es donen per primer cop, és un repte o la manera com s'afronta una dificultat, etc. Així i tot, regint-nos en la idea de Navarro, M., i Esteban, L. (2017) abans de documentar és necessari enfocar i decidir el que es pretén compartir, ja que és impossible observar i documentar-ho tot, per això és important escollir i seleccionar bé per poder ajustar la mirada. A més, també és important saber a qui va dirigida la documentació, perquè els registres són diferents i s'han d'ajustar a qui la rep.

Pel que fa al format de les *històries de les nostres*, es juga amb l'alternança del text i les fotografies, per tal que no quedi carregat i sigui visualment més lleuger; l'objectiu i la funció principal d'aquest tipus de documentació és evidenciar com aprenen i veuen el món els infants, a més de visibilitzar la cultura d'infància.

«Les històries ens ajuden a saber com intervenim, a reflexionar sobre la pròpia intervenció i a analitzar-nos des de fora. A més, ens ajuda molt en aquest moment de reflexió en què ens trobem ara a l'escola». (Sara Sánchez Guerrero, mestra d'un dels espais de 3 anys, 2019).

Ara bé, no totes les documentacions pedagògiques tenen la mateixa funció (Carla Rinaldi (2001, citat per Vecchi, 2013), en un dels assajos de Rinaldi sobre observació i documentació, la documentació també pot desenvolupar la funció d'avaluació, ja que quan es fan els reculls es reflexiona sobre allò que més valor té. Això em recorda al que van dir Navarro, M., i Esteban, L. (2017) a la Revista Catalana de Pedagogia, on es parla sobre la documentació pedagògica com a eix principal del projecte del Martinet: «La documentació és crear espais de diàleg, de confrontació i d'avaluació. Tracta de veure i comprendre com es desenvolupen els processos d'aprenentatge i reconèixer les competències dels infants, alhora que esdevé per a nosaltres un element de formació i de verificació de les nostres hipòtesis prèvies» (Navarro, M., i Esteban, L., 2017,187).

5. Treball de camp

5.1 Recollida de dades i documentacions

Així com s'exposa a l'apartat de la metodologia, a l'hora de realitzar aquest treball de camp primerament he fet ús de l'observació directa i participant, per poder aprofundir en el procés que segueix una documentació pedagògica, i com es passa de l'observació als materials documentals finals, agafant d'exemple El Martinet.

D'aquesta manera he hagut d'assolir el paper que tenen les mestres a l'escola, on l'observació i la documentació formen part de la tasca docent del dia a dia. Per tant també he pogut elaborar alguna documentació al llarg d'aquests mesos, més concretament 3 *històries de les nostres*, una de les quals explico i analitzo en el següent apartat. Juntament amb les altres practicants de la Universitat de les Illes Balears també he participat en un Projecte d'Observació on he documentat diverses situacions relacionades amb l'art, una de les quals també s'explica en el següent punt d'anàlisi dels resultats i les dades obtingudes (5.2).

He realitzat una entrevista a la coordinadora de la Comunitat de Petits, na Txell Fontanet, on també he utilitzat l'enregistrament d'àudio, igual que durant les converses amb altres mestres de la Comunitat de Petits i Mitjans sobre el procés que han seguit a l'hora de fer una documentació. A més, he utilitzat fotografies dels reculls de les mestres i les documentacions.

Al següent subapartat s'exposa de manera detallada, alguns dels exemples que he pogut recollir, explicant el procés que segueix cada documentació. Seguint la idea de Gino Ferri (2015), tal com s'explica a les pàgines 14-15 de l'apartat 4.1 sobre la fonamentació teòrica, els suports es presenten classificats en tres apartats: instruments de pensament, instruments operatius i materials documentals- on es mostra des d'on parteix la documentació, perquè s'ha escollit aquesta situació, les tècniques que s'han utilitzat per recollir els instruments operatius, i finalment una explicació a través de paraules i/o un esquema de com s'ha fet el buidatge de la informació per arribar a crear els materials documentals.

5.2 Resultats i anàlisi de les dades obtingudes

Per poder obtenir la informació necessària que millor s'ajustés als meus objectius i a la fonamentació teòrica, he seguit el següent guió per a les entrevistes i converses amb les mestres:

- ⇒ Quin és el focus d'observació i perquè s'ha escollit aquesta situació.
- ⇒ Notes de camp i fotografies realitzades
- ⇒ Transcripció i buidatge dels materials recollits (explicació de l'anàlisi i la selecció d'informació que s'ha utilitzat per construir la documentació)
- ⇒ Documentació final amb PDF o JPG

Juntament amb les dades recollides a les converses i entrevistes es complementa la informació i l'anàlisi dels resultats obtinguts. Primerament per poder conèixer el punt de vista de les mestres envers la documentació pedagògica, seguint els dos últims [objectius](#) del treball, s'ha elaborat una entrevista amb diferents preguntes d'on s'ha pogut extreure informació envers projecte de documentació del centre.

Amb paraules de Txell Fonant, mestra de la Comunitat de Petits, en qualsevol documentació sempre hi ha una tasca prèvia, més o menys explícita, però sempre hi és. Però, en el cas de les *històries de les nostres*, no s'estableix un objectiu previ a l'observació, ja que parteixen d'allà mateix: fer visible la cultura d'infància.

Malgrat això, darrere aquesta documentació també hi ha tot un bagatge personal, uns coneixements previs un marc mental molt personal, a partir de l'experiència i tot allò que cada un ha viscut. L'únic que diferencia una documentació d'una *història de les nostres* és la manera d'explicar aquella situació, ja que, quan es va posar en marxa aquest projecte de documentació, l'objectiu era crear històries molt fresques on s'expliquessin coses que passen en el dia a dia a l'escola, sense molta part teòrica, i per tant no fossin pesades ni costessin de llegir. En canvi, altres documentacions, com els plafons, consten d'un treball previ molt necessari, on es vol reforçar o transmetre una idea a altres persones, i llavors és un procés més lent. (Txell Fontanet, 2019)

Mitjançant l'observació directa i el recull constant d'anotacions, és com es detecta un interès on aprofundir, un tema o una necessitat on posar-hi la mirada. Així doncs, per tal d'explicar

aquest procés de documentació, a continuació es desenvolupen de manera detallada i a través del que s'ha anat recollint a les entrevistes i converses amb les mestres, quatre processos de documentació observació, els quals queden distribuïts de la següent manera:

1. Procés de documentació 1. *Una via de tren.*

2. Procés de documentació 2. *¿Te ayudo?*

Es tracta de dos exemples de documentació que comparteixen un mateix focus d'observació: evidenciar els reptes i límits que es posen i afronten a 3 anys. En el primer procés hi hem participat tant la mestra de referència d'un dels espais de 3 anys, na Sara Sánchez, com jo. En canvi, el segon procés de documentació l'ha realitzat la mestra de referència de l'altre espai de 3 anys, na Laia Anglada.

3. Procés de documentació 3. *Negre.*

En aquest procés de documentació hi he participat activament, tenint en compte que forma part d'un projecte d'Observació d'Art on l'objectiu principal és posar la mirada en el desig dels infants a fer creacions artístiques, i per tant analitzar i classificar d'on sorgeix aquest.

4. Procés de documentació 4. *Negra com la xocolata.*

Ja per acabar, s'exposa un procés documental realitzat per una de les mestres de referència de l'espai de 3 anys, amb l'objectiu de fer visible el que succeeix al petit taller.

1. Procés de documentació 1. Una via de tren.

A finals del segon trimestre escolar té lloc la reunió amb les famílies. Les mestres dels espais de 3 anys es reuneixen setmanalment per preparar-la i estructurar-la, i van definint els temes a tractar. A través d'una pluja d'idees, i diverses trobades per parlar sobre quin tema és més necessari parlar, finalment es decideixen pels límits i els reptes. Per una banda busquen empoderar a les famílies cap a un rol d'adult que pren decisions i posa límits, respectant els propis valors. Però, per altra banda, l'objectiu de la reunió també és mostrar en què estan posats els infants en el dia a dia a l'escola, i què és el que s'adapta al seu moment evolutiu.

Instruments de pensament

Per poder definir el focus d'observació es defineixen uns objectius:

- ⇒ Establir i reforçar el diàleg entre l'escola i les famílies
- ⇒ Dona visibilitat al què estan posats els infants de 3 anys
- ⇒ Conèixer i parlar sobre els interessos i motivacions dels infants d'aquesta etapa evolutiva.

En aquesta edat el procés d'aprenentatge es va conformant a través dels reptes que els infants afronten diàriament; així com van creixent, aquests es despleguen i superen, però sempre en queden alguns de pendants, que els acompanyen al llarg d'aquest procés. A partir d'aquesta idea, es defineix el focus d'observació que guiarà les mestres cap a l'elaboració de la documentació.

Primerament, per ampliar el coneixement sobre aquesta temàtica, es fa una investigació bibliogràfica d'autors de referència, i recorre al llibre de «T'estimo però no ho sé escriure» (Fontanet, T; Trullols, H; Romera, O. & Vilchez, C., 2016), d'on s'extreuen les primeres idees i autors referencials, com *Jesper Juuls* i *Rebeca Wild*. Després de la lectura d'alguns llibres de *Jesper Juul*, com per exemple «El seu fill una persona competent» (Juul, J., 2004) i «L'art de dir no per amor» (Juul, J., 2012) es fa un buidatge i selecció de la informació més rellevant en relació al focus.

REUNIÓ FAMILIES

- Buscar imatges d'empoderament i autonomia (preg. Rose!)
- Dividir els hi donem un text.
- TEMES:
  - Quines coses poden fer sols i quines no els hi toca decidir. (menjar)

CONCLUSIONS:

- Trobar l'equilibri entre disciplina "antiga" i deixar-ho tot a mans dels nens. Rol Adult - petit
- Tenir clars els propis valors per poder-los transmetre amb coherència i sinceritat
- Posar-se límits a un mateix: Dir "no" per dir nos "si" a nosaltres mateixos, sense intotar convèncer ni deixar-se influir. Això ho aprendran i els hi servirà en el futur.
- Escoltar els nens, respectant la seva dignitat, però no des del "som iguals", sinó des del "valors que és important per tu i a partir d'això prenc una decisió" o Concor en la seva voluntat de col·laborar
- Difícil però important: Diferenciar un desig d'una necessitat
- Transmetre límits amb paraules sinceres, no amb tones que no ens creiem

"Dir no, per amor" J. JULES

- El "no" dels fills no va dirigit contra els adults. Se'l diuen a si mateixos, buscant traçar límits propis i mostrar qui són realment
- Dir "no" als altres és dir "si" a un mateix
- NENS D'1 A 5 ANYS
- Als primers mesos de vida, els pares renuncien a moltes de les seves necessitats per vetllar per la "supervivència" del bebè. Després, cal anar abandonant aquesta idea i prendre el rol de líder, tenint en compte les necessitats dels nens sense ser-ne víctima.
- A partir dels 18m, els pares poden mostrar la seva pròpia individualitat: ells són més que simples proveïdors. Si no els nens esperen una assistència continuada que només genera frustració a les dues bandes.
- Els nens transpassen límits, no per manca de respecte. Busquen satisfer necessitats i caldrà saber com són els pares, què toleren i què no. Les seves idees morals. Un procés d'apr. que exigeix claredat i una insistència continuada. De manera amara però clara.
- Harmonitzar paraula, to i llenguatge corporal. Sense forçar un llenguatge infantil o massa ple d'explicacions innecessàries. Com més natural millor.

Resum i elements clau de la reunió amb les famílies

Un cop fet aquest petit resum de la informació extreta, és hora de passar a l'observació i el recull de materials documentals. La idea principal d'aquest procés de documentació i observació consisteix a saber veure i captar aquells moments on un o diversos infants es troben davant un repte, com l'afronten i com evoluciona aquest. A més de buscar imatges que parlin de l'empoderament i l'autonomia. Així doncs, a través d'aquest focus es posa la mirada en situacions on es reflecteixi això.

Com a exemple d'*història* que segueix aquest focus d'observació he escollit aquesta de la «via de tren»; un repte que es va anar desplegant a poc a poc dins un dels espais de 3 anys, i on es van unir gairebé tots els nins i nines d'aquell espai.

Instruments operatius

Tot seguit, s'exposen les anotacions de diàleg entre els infants, els registres anecdòtics i les fotografies, és a dir les tècniques que s'han utilitzat a l'hora de fer els reculls. Juntament amb una anàlisi del buidatge d'aquests diferents materials, i com s'ha desenvolupat el procés d'elaboració dels *materials documentals*, que es presenten en el format d'una *història de les nostres*.

A: Podem fer un salt
P: Edo
E: Hi ha molts nens i una nena.
A: necessitem una ajuda?
P: Este si que te va a destruir (d'Noam)
A: Ho tenim una idea genial! por aquí, por aquí
P: Pero tenemos q arribar fins aquí.
P: Pues t'explico una idea.
S: Què heu de armar?
P: Armar: Que vagi a las luces.
Arma: Per que no tirem els cotxes així?
P: Así.
A: Así se va a caer
P: Vale, así?
A: I por que quieres q estés aquí?
S: Ala Pol, l'has arreglat!
P: Carra amb més.
A: Falta una dos i tres.
P: No, y esta a punt d'arribar!
S: Quan estava l'Arma amb aquí, mira...
P: Y si quieres, no puede ayudar.
E: Faltava un dos i tres.
P: Fomen més.

Com un tres.
Jo: He una cadena. Ho tenim a fer?
P: Si! Tiraus q porra més.
E: Busca més.
Jo: I com ho fan per tornar a construir?
P: Mira el quadrat.
P:
P: Quando los pesos contentos llegan de aquí aquí.
Violeta: em demanen on t'ommes les dent?
P: Podem posar calés aquí.
S: Aran estaven pensant com podiem resoldre això q s'ha trencat!
Jo: i si utilitzem una equant a per reparar-ho?
A: A era idea!
S: Vii!
A: I he posat jo a punt l'arribar
P: Mira q bona ten!
P: aquí t'heu fins ella
Arma: el q?
P: d'congruents.

Recull de diàleg d'una situació on es desplega un repte en grup

<p>MARGALIDA CATANY BLÁZQUEZ 23-3-13 REGISTRE ANECDÒTIC (UNA VIA DE TREN)</p>	<p>MARGALIDA CATANY BLÁZQUEZ 23-3-13 REGISTRE ANECDÒTIC (UNA VIA DE TREN)</p>
<p>L'Arán em ve a buscar perquè vol que l'ajudi a fer una construcció, a les tarimes encara hi ha la que vam fer ahir amb l'Emma, que també ve allà quan veu que estem mirant la construcció d'ahir. No saben si destruir la construcció per tornar-ne a fer una altra, o bé continuar des de la que ja està feta.</p> <p>El Pol aquell matí no sap molt bé on jugar, es passeja per tots els microespais sense parar-se en un en concret. Li pregunto si vol venir a l'espai de construcció, i ve cap allà. L'Arán i l'Emma no estan gaire convençuts que s'umexi al seu joc, però els hi proposo que poden començar alguna cosa junts de nou. El Pol diu que té una idea, vol fer una via de tren.</p> <p>Entre tots tres comencem a pensar quin és l'objectiu de construir la via, i com ho poden fer. Volem arribar fins al moble que separa el parquet de l'espai de serra. I tot i que en un principi només són l'Emma, l'Arán i el Pol, així com la construcció avança es van sumant altres companys com l'Arma i el Noam. Però el projecte es va fent tan gran que fins i tot decideixen ensenyar-ho als de 4 anys i a la resta de nens i nenes de l'espai.</p> <p>Arán: Podem fer un salt Emma: Hi ha molts nens i una nena Arma: Necessitem mi ajuda? Pol: Este si que lo va a destruir... Arma: Yo tengo una idea genial, podemos hacer por aquí, por aquí, por aquí... (fent gests amb les mans cap al moble) Pol: Pero tenemos que arribar fins aquí Arma: Pues tengo otra idea. Sara: Podemos fer que baixi o que vagi cap amunt. Pol: Amunt, que vagi a las luces Arma: Per que no tirem els cotxes així? Pol: Así? Arma: Así se va a caer Pol: Vale, así? Arma: I por que quieres que esté aquí? Sara: Ala Pol, l'has arreglat! Pol: Emma així no Sara: Vaig a contar amb els peus quan us falta per arribar.</p> <p>Página 1 de 2</p>	<p>Arma: Falta uno, dos i tres. Pol: No, que está a punt d'arribar! Sara: Miru com heu avançat, quan l'Arma encara no us ajudava estàveu per aquí, i ara mira. Arma: Yo sé quien nos puede ayudar. Emma: Falta un, dos i tres. Pol: Ponemos más. Es demunta una part del pont que havien construït Lida: Ho podem tornar a construir, si fem una cadena ho aconseguirem. Pol: Si! Tienes que poner más. Emma: Busco más. Pol: Mira se aguantia! Quando los pesos contentos llegan aquí. Venen els de 4 anys a seure la construcció, però es torna a destruir i l'han de continuar. Violeta: Ens aviseu en tenir-ho llest? Pol: Podemos poner esto aquí para arreglarlo. Sara: Aran estàvem pensant com ho podiem fer per resoldre això, s'ha trencat aquesta part. Lida: I si utilitzem les peces d'allà per reparar-ho? Arán: Bona idea!</p> <p>Página 2 de 2</p>

Registres anecdòtics d'una situació on es desplega un repte en grup

REGISTRE ANECDÒTIC (UNA VIA DE TREN)

L'Aran em ve a buscar perquè vol que l'ajudi a fer una construcció, a les tarimes encara hi ha la que així va ser com es va iniciar un reptes que es va anar estenent per tot l'espai, i que fins i tot va arribar a ressonar més enllà de 30 anys. L'Emma i l'Aran es troben a la tarima de les construccions, mirant un circuit que el dia anterior havien estat fent plegats, la Lida els acompanya, i anima al Pol a sumar-se a l'espai de les construccions. El Pol aquell matí Lida els acompanya, i anima al Pol a sumar-se a l'espai de les construccions. se en un en concret. Li pregunto si vol venir a l'espai de construcció, i ve cap allà. L'Aran i l'Emma no estan gaire convençuts que s'uneixi al seu joc, però els hi proposo que poden començar alguna cosa junts de nou. **El Pol diu que té una idea, vol fer una via de tren.**

Pol: I si fem una via de tren que arribi fins aquí?

Entre tots tres comencen a pensar quin és l'objectiu de construir la via, i com ho poden fer. Volen arribar fins al moble que separa el parquet de l'espai de sorra. I tot i que en un principi només són l'Emma, l'Aran i el Pol, així com la construcció avança es van sumant altres companys com l'Arnau i el Noam. Però el projecte es va fent tan gran que fins i tot decideixen ensenyar-ho als de 4 anys i a la resta de nens i nenes de l'espai.

Aran: Podem fer un salt

Emma: Hi ha molts nens i una nena

Arnau: Necessiteu mi ajuda?

Pol: Este si que lo va a destruir...

Arnau: Yo tengo una idea genial, podemos hacer por aquí, por aquí, por aquí... (fent gests amb les mans cap al moble) (tot fent gestos amb les mans)

Pol: Pero tenemos que arribar fins aquí

Arnau: Pues tengo otra idea.

Sara: Podeu fer que baixi o que vagi cap amunt, o que vagi aixecada.

Pol: Amunt, que vaya a las luces

Arnau: Per què no tirem els cotxes així?

Pol: Así?

Arnau: Así se va a caer

Pol: Vale, así?

Arnau: I por que quieres que esté aquí?

Sara: A la Pol, l'has arreglat!

Pol: Emma així no

Emma: Així sí.

Sara: Vaig a contar amb els peus quan us falta per arribar.

Aleshores el Pol llança la pregunta i ràpidament l'Emma i l'Aran s'engresquen al repte que s'acaba de plantejar. Comencen a estendre la idea i arriba un punt que apareix el conflicte cognitiu. I ara què? Com continuaran...

Acostumo a veure com en moltes ocasions, com els reptes s'inicien per uns quants nens i nenes de l'espai, però a poc a poc allò que tenen entre mans és tan potent que arriba a impregnar aquells que comparteixen el mateix espai.

Vaig observant com s'ensortit del primer desafiament que se'ls havia plantejat, i com continuen treballant sobre la realitat i el desig. El fet d'haver construït anteriors vegades a escala més petita aquesta estructura, els va servir per traslladar-ho, aplicant així els coneixements previs, a les noves situacions plantejades.

Modificacions i buidatge dels reculls²

² Aclariments:

- Els requadres en fons gris o blanc i contorn vermell són les modificacions que s'han fet o afegit a la documentació final, i la fletxeta vermella indica el canvi de lloc en l'estructura d'aquell text o diàleg.
- Les paraules o text ratllats en vermell és el text suprimit.
- El text amb vermell i subratllat és el text que s'ha afegit i les fletxes vermelles també indiquen on és el seu lloc.

Arnau: Falta uno, dos i tres.

Sara: Falten 4 peus i mig.

Pol: No, que està a punt d'arribar!

Sara: Mireu com heu avançat, quan l'Arnau encara no us ajudava estàveu per aquí, i ara mira.

ni el Noam

Plantejar-se reptes, escoltar diferents punts de vista, trobar-se amb dificultats, superar-les, gaudir del procés i intentar arribar fins allò que ens havíem imaginat.

Arnau: Yo sé quien nos puede ayudar.

Emma: Falta un, dos i tres

Pol: Ponemos más.?

Es desmunta una part del pont que havien construït

Lida: Ho podem tornar a construir, si fem una cadena ho aconseguirem.

Pol: Si! Tienes que poner más.

Emma: Busco más.

Pol: Mira se aguanta! Cuando los pones contentos llegan aquí.

Venen els de 4 anys a veure la construcció, però es torna a destruir i l'han de continuar.

Violeta: Ens aviseu en tenir-ho llest?

Pol: Podemos poner esto aqui para arreglarlo.

Sara: Aran estàvem pensant com ho podiem fer per resoldre això, s'ha trencat aquesta part.

Lida: I si utilitzem les peces d'allà per reparar-ho?

Aran: Bona idea!

Aleshores una visita inesperada, torna a revifar amb forces el repte, la Violeta passa per davant de la porta de l'espai amb uns quants nens i nenes de 4 anys, i els hi explico que els de tres estan intentant construir una via molt llarga, i que si volen venir a veure-la.

El Noam i l'Emma ràpidament es tornen a posar amb la reconstrucció de la via, un oooh els serveix per recuperar les ganes de tornar-ho a provar, i és que els hi queda tan poc!! E Pol es torna a animar quan veu que ells dos sense gaires contemplacions continuen, ara ja tenen la mecànica molt més vivida, ja en tenen més experiència.

Sara: Ara estan pensant com podien fer per resoldre aquesta part que s'ha trencat,

Violeta: Això és molt difícil!!

Un cop enllestida, anem a buscar-los, i aleshores es crea una atmosfera plena de satisfacció, de sorpresa, un aire de meravella omple l'espai. Les preguntes, les explicacions, els jocs, porten a voler explicar i mostrar, i de sobte.... Explosió d'alegria

En aquests esquemes es veu com els reculls s'han anat transformant i reduint, sense perdre de vista l'objectiu principal: explicar un repte. En tractar-se d'una documentació conjunta, les tasques i el procés s'han distribuït en dues parts.

Per una banda, adaptant-nos a la situació i a com es va desplegar, jo he sigut l'encarregada de fer les fotografies i el recull del diàleg, primerament en brut, i després en forma de registre anecdòtic. Per altra banda, la Sara Sánchez, la meva tutora, s'ha encarregat de fer el buidatge de la informació recollida, seleccionant 15 imatges d'un total de 49; escollint aquelles que s'adaptessin més al que volíem dir, fent un muntatge visual a través de les imatges, on tot plegat les paraules i el diàleg ho acompanyessin estèticament, a través de la narració visual i escrita.

Pel que fa al text narrat, la idea és reflectir una situació que s'ha anat repetint al llarg del curs. Ja que, els infants s'han anat topant en diferents circumstàncies on la naturalesa del moment els plantejava un repte; com per exemple pujar fins a dalt de tot de la caseta del jardí, aconseguir enfilarse i escalar una pedra, saltar d'un tronc a l'altre, etc. Pot ser, al principi eren reptes més individuals, però a poc a poc s'han convertit en episodis on cada vegada apareixen més nins i nines del seu grup, com és en el cas de la via del tren, o bé en altres situacions com la construcció d'una torre que arribés fins al sostre.

Començar la documentació amb una pregunta ajuda a centrar el tema, es tracta d'un element provocador, que convida a desplegar el repte. A més, a la segona pàgina també hi apareixen dues preguntes: *I ara que? Com continuaran?* Es tracta de dos interrogants, queden oberts, i engresquen al lector a voler saber-ne més, però alhora també és una pregunta que segurament es van fer els nins en aquell moment.

A través de les paraules que narren aquesta situació, la intenció del text escrit és comunicar les estratègies i els processos que s'han anat trobant els infants que han format part d'això: l'espera, l'escolta d'altres punts de vista, saber trobar-se i afrontar les dificultats que es plantegen, gaudir del procés i intentar assolir l'objectiu plantejat. En relació al diàleg recollit, simplement s'ha vist modificat en l'ordre de presentació del material documental final, i en la supressió d'una frase (*Pol: este si que lo va a destruir...*), per la seva connotació negativa.

Material documental

Finalment, el buidatge i l'anàlisi dels instruments operatius i els diferents reculls de material es presenten en el format d'una *història de les nostres*.

Una via de tren

Pol: I si fem una via de tren que arribi fins aquí?
I així va ser com es va iniciar un repte que es va anar estenent per tot l'espai, i que fins i tot va arribar a ressonar més enllà de 3 anys.

L'Emma i l'Aran es troben a la tarima de les construccions, mirant un circuit que el dia anterior havien estat fent plegats, la Lida els acompanya, i anima al Pol a sumar-se a l'espai de les construccions.

Aleshores el Pol llança la pregunta i ràpidament l'Emma i l'Aran s'engresquen al repte que s'acaba de plantejar. Comencen a estendre la idea i arriba un punt que apareix el conflicte cognitiu. I ara què? Com continuaran...

Acostuma a veure com en moltes ocasions, com els reptes s'inicien per uns quants nens i nenes de l'espai, però a poc a poc, allò que tenen entre mans és tan potent que arriba a impregnar aquells que comparteixen el mateix espai.

I ara què? Com continuaran?

Aran: Podem fer un salt.
Emma: Hi ha molts nens i una nena.
Aran: Necessiteu mi ajuda? Jo tenc una idea genial, podem fer-ho per aquí, per aquí, per aquí... (tot fent gestos amb les mans)
Pol: Però tenim que arribar fins a aquí.
Aran: Pues tenc otra idea.
Sara: Pòdeu fer que baixi, o que vagi aixecada.
Pol: Amunt, que vagi a las luces.
Aran: Per què no tirem els cotxes així?
Pol: Així?
Aran: Així se va a caer.
Pol: Vale, así!

Vaig observant com s'ensorrit del primer desafiament que se'ls havia plantejat, i com continuen treballant sobre la realitat i el desig. El fet d'haver construït anteriors vegades a escala més petita aquesta estructura, els va servir per trastadar-ho, aplicant així els coneixements previs, a les noves situacions plantejades.

Pol: Emma així no.
Emma: Així sí.
Sara: Vaig a comptar amb els peus quan us falta per arribar.
Aran: Falta uno, dos i tres.
Sara: Falten 4 peus i mig.
Pol: No, que està a punt d'arribar!
Sara: Mireu com heu avançat, quan l'Aran ni el Noam hi eren, estàveu aquí i ara mireu!
Aran: Yo se quien nos puede ayudar.
Emma: Falta un, dos i tres.
Pol: Ponemos más?

Plantejar-se reptes, escollir diferents punts de vista, trobar-se amb dificultats, superar-les, gaudir del procés i intentar arribar fins allò que ens havíem imaginat.

El Noam i l'Emma ràpidament es tornen a posar amb la reconstrucció de la via, un ooth els serveix per recuperar les games de tornar-ho a provar, i és que els hi queda tan poc!! E Pol es torna a animar quan veu que ells dos sense gaires contemplacions continuen, ara ja tenen la mecànica molt més vivida, ja en tenen més experiència.

Lida: Ho podem tornar a construir, si fem una cadena, ho aconseguirem.

Pol: Si tenes que poner més.

Emma: Busco més.

Pol: Mira se aguantati! cuando los pones contentos llegan aquí. Podemos poner esto aquí para arreglarlo.

Sara: Aran, estàvem pensant com ho podríem fer per resoldre aquesta part que s'ha trencat.

Lida: I si utilitzem les peces d'allò per reparar-ho?

Aran: Bona idea!

Aleshores una visita inesperada, torna a revifar amb forces el repte, la Violeta passa per davant de la porta de l'espai amb uns quants nens i nenes de 4 anys, i els hi explica que els de tres estan intentant construir una via molt llarga, i que si volen venir a veure-la.

Un cop enllestida, anem a buscar-los, i aleshores es crea una atmosfera plena de satisfacció, de sorpresa, un aire de meravella omple l'espai. Les preguntes, les explicacions, els jocs, porten a voler explicar i mostrar, i de sobre... Explosió d'alegria!

Sara: Ara estan pensant com podien fer per resoldre, aquesta part que s'ha trencat.

Violeta: Això és molt difícil!! Ens avisau en tenir-ho llest?

Fotos i diàleg Lida Catany Blázquez i història Sara Sánchez Guerrero, abril 2019

2. Procés de documentació 2: ¿Te ayudo?

Seguint el mateix focus d'observació que a l'anterior procés, aquesta situació també reflecteix un repte. En aquest cas, es descriu un repte més individual, que a simple vista pot semblar insignificant, però que es converteix en tota una superació personal que se li suma el valor de ser compartida. És una *història* que parla de superar-se, i alhora transmet aquesta imatge d'infant capaç.

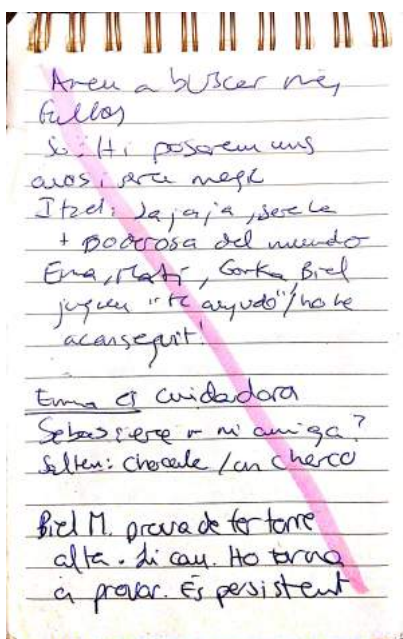
Instruments de pensament

Per poder focalitzar la mirada i definir bé els objectius, igual que a la documentació de la «via de tren», es fa una recerca bibliogràfica sobre el tema d'interès. Una vegada extreta tota la informació que es considera més rellevant, és el moment de començar a observar i recollir els materials documentals.

El procés de documentació que he escollit narra una situació on la protagonista d'aquesta és l'Emma, una nina de 3 anys que tendeix a frustrar-se amb facilitat quan no aconsegueix el que es proposa o vol, però a través d'aquesta documentació es veu com finalment és capaç d'aconseguir el repte que es proposa: escalar fins dalt de tot d'una pedra.

Instruments operatius

A continuació, s'explica el procés de recollida de dades que ha seguit aquesta documentació, i com s'ha extret la informació necessària per fer el buidatge i l'anàlisi dels *materials documentals*.

Notes de camp d'una situació on s'afronta un repte

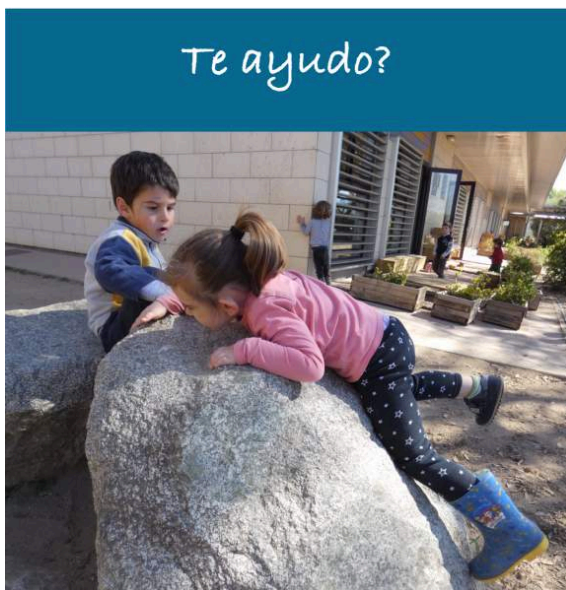
Gairebé tot el que s'ha recollit d'aquesta situació són imatges. Ja que, a través d'aquestes és de la millor manera que s'ha pogut transmetre tota la vivència que hi ha al darrere de les paraules. No s'ha fet un gran recull de conversa dels infants, tenint en compte que es van comunicar quasi sempre només a través d'una petita frase: ¿te ayudo?, que els va acompanyar al llarg de tota aquesta situació.

Pel que fa a les imatges, d'un total de 21a fotografies, s'han seleccionat tan sols 7. Escollint aquelles on es veïes a l'Emma intentant pujar a la pedra, i després aquelles on es pogués veure com entre tots els infants participants s'han ajudat i han convertit el repte en un joc.

Cal destacar, que en un primer moment la mestra de referència focalitza la mirada amb la intenció de captar com l'Emma intentant pujar repetides vegades a la pedra, i la seva reacció a l'hora d'afrontar aquest repte. Però, després de revisar les fotografies i el focus d'observació de la *història*, finalment no només se centra en si l'Emma assoleix el repte o no, sinó també en mostrar com van viure aquell moment els infants que l'envoltaven i l'acompanyaven, i com això va influir en la reacció de la nina, que segurament aquell dia ho va aconseguir gràcies a la presència dels seus companys.

Material documental

Ja per acabar, el buidatge dels *instruments operatius* i l'anàlisi d'aquests donen pas a una *història de les nostres*³. Tot seguit, s'adjunta una petita mostra del format documental final.

Te ayudo?

Un dia, al jardí, l'Emma provava d'enfilar-se a la pedra amb molt d'esforç, però sempre relliscava avall. El Gorka, que hi havia pujat sol feia una estona, s'ho mirava des de dalt. Després d'uns quants intents i d'un joc de mirades amb l'Emma, li va dir:

Te ayudo?

I així és com tot va començar.

Un cop a dalt, l'Emma cridava: **Lo he conseguido! Lo he conseguido! Ahora tó.**

I el Gorka va baixar, disposat a deixar-se ajudar, començant així un joc de pujar i baixar de la pedra canviant els rols una vegada i una altra. Els seus crits d'alegria sempre que arribaven a dalt van convidar el Martí a apropar-s'hi, i de seguida va voler ser part del joc.

³ Annex 1. Documentació final completa del procés de documentació 2.

3. Procés de documentació 3. Projecte d'Observació d'Art: Negre.

En aquest apartat s'exposa el procés que segueix un exemple d'una documentació, diferent de les *històries de les nostres*, però que també forma part de l'escola. És un projecte que hem estat elaborant 4 practicants de la Universitat de les Illes Balears, a través d'un dels eixos claus del Martinet (l'observació i la documentació pedagògica), i que ens ha servit per posar en pràctica tot el que hem après al llarg d'aquests anys d'universitat.

Aquest projecte sorgeix de la necessitat de posar la mirada en les motivacions que porten als infants a crear projectes artístics, el procés dels mateixos i la continuïtat que tenen. Aprofitant el procés de reflexió en què es troba el centre envers la importància de l'art en els processos d'aprenentatge hem anat recollint algunes de les experiències que porten als infants a fer creacions artístiques, i les hem organitzat en 7 apartats: *joc, sensorialitat, vincles, moviment, narració, provocacions i tècnica*.

Així doncs, a mode d'exemple del procés que s'ha seguit per elaborar aquest tipus de documentació, se n'ha escollit una de l'apartat de *moviment*. On es pot veure la motivació que porta als infants a dibuixar- en aquest cas el plaer pel moviment- el procés que segueixen durant la creació artística, i la continuïtat que això provoca.

Per tal d'explicar d'una manera més clara el procés de documentació que segueix aquesta situació, es classifiquen els suports i els materials recollits seguint l'esquema que proposa Ferri (2015).

Instruments de pensament

Prèviament a l'elaboració d'aquesta documentació, les meves companyes i jo hem estat observant als infants, intentant captar d'on sorgeix aquest desig d'expressar-se o crear a través d'un vessant artístic, com el dibuix, la pintura o el fang. Aquest primer procés previ a l'elaboració dels materials documentals consisteix a aprofundir sobre el tema, a partir de les hipòtesis cognitives respecte a allò que volem observar.

En el llibre de «T'estimo però no ho sé escriure» del Martinet, i en els plafons de les parets dels espais de referència de 3 anys es parla d'aquest moviment, com una expressió de la pròpia corporalitat. A l'hora de dibuixar sembla que s'estableix una relació entre el plaer del moviment i el desig de dibuixar o pintar, deixant aquesta empremta com a resultat gràfic.

Una vegada fet aquest buidatge en relació al que volíem observar, ens hem centrat a recollir -mitjançant fotografies, registres anecdòtics i els diàlegs dels infants- totes aquelles experiències que presentin un inici, el procés de creació, la continuïtat temporal, és a dir, si són situacions que es repeteixen, s'allarguen durant el dia o es veuen reflectides en diferents contextos, i finalment el resultat final i la cloenda

L'exemple més clar d'aquest capítol és el que es titula «negre», un títol que acompanya i va en sintonia amb el dibuix que el Teo i el Biel van anar creant a partir d'un joc entre el traç, la intensitat del color i la imaginació.

Instruments operatius

A l'hora de documentar i recollir aquesta situació he volgut captar d'on sorgeix aquest desig de dibuixar, però m'he adonat que segurament sorgeix del desig de jugar i fer junts, des d'un joc que es va desplegant així com ho fa el dibuix, on els dinosaures són els protagonistes. És a dir, el desig principal no és el plaer del moviment, sinó més aviat el plaer de la mirada, d'anar veient les diferents empremtes que deixen les seves accions corporals damunt el paper (Fontanet, T. et al. 2016). Són aquestes accions i la pròpia admiració d'anar veient el resultat gràfic que els porten cap al joc, d'on sorgeix aquesta idea dels dinosaures; un tema que a tots dos els remou molt.

Gràcies a les anotacions de diàleg, les fotografies i el vídeo he pogut desenvolupar aquesta documentació. Ambdues tècniques de registre m'han servit per fer memòria i analitzar allò recollit, ja que malgrat no haver fet un registre anecdòtic, des d'un principi he tingut molt clar el que volia transmetre amb aquesta documentació.

Teo: color son un muntón de udondos
 Eiel: todo negro. A que lo estamos haciendo todo negro?
 Teo: todo son mudas de mis amigos
 Eiel: estamos juntando todos los colores con el negro.
 El Teo va passant altres colors, mentre que el Eiel segueix amb el negre i va dient: «llenanme todos de negro». El Teo va canviant des altres colors i porta tots els magres.
 El Teo porta un palo:
 B: esto no pinta, es un palo.
 T: si que pinta es un palo magico
 Jo: i com pinta?
 T: mira así
 El deixa al calaix
 T: voy a buscar más colores a l'espan de la pinta?
 B: no!
 T: vale. Buenos, voy.
 B: mira todos magres.

El Teo continua al dia següent amb el dibuix.

T: i veieu no balutia?

Sembla que l'ha escollit molt bé però sempre vol compensar si ja hi era.

T: Eiel ho esquido con el dibujo ese.

B: con el magro?

T: no hoy con el dibujo.

T: los magros cuando vienen se van los demás de colores. ¿A que si Eiel?

B: mira el Teo con el palo! ha ha ha

S: han començat en color

B: si

T: jo primer amb aquest.

Recull de diàleg d'una situació on es desplega un repte en grup

El Teo i el Biel es troben al microespai del joc heurístic, sembla que no juguen junts, però interactuen amb paraules. Malgrat que no estan jugant junts, quan veuen que canvia els papers dels cavallets, s'apropen i és quan decideixen anar a pintar tots dos en un.

Teo: Estos son un montón de redondos

Biel: Todo negro! ¿A que lo estamos haciendo todo negro?

Teo: Todos son muchos dinosaurios

Biel: ¡Pero como se están chocando!

• Biel: Estamos juntando todos los colores con el negro.

• *Teo: Si, como están corriendo de tanto que corren se chocan.*

El Biel comença dibuixant gargots combinant el traç amb el moviment del cos, salta alhora que mou el llapis amunt i a baix. El Teo està assegut al tamboret davant el dibuix, però primer necessita ferho des d'aquesta posició, però passada una estona s'uneix a aquest moviment. I entre moviment i traç es barreja una conversa sobre dinosaures que corren al ritme que dibuixen.

~~El Teo va provant altres colors, mentre que el Biel segueix amb el negre i va dient:~~

~~«llenamos todo de negro». El Teo va revisant els altres cavallets i porta tots els negres.~~

~~Després va a buscar un pal que té guardat dins el seu calaixet.~~

~~Biel: Esto no pinta, es un palo.~~

~~Teo: Si que pinta, es un palo mágico.~~

~~Jo: ¿Y como pinta?~~

~~Teo: Mira així.~~

Així com van passant els minuts aquest moviment es va repetint, fins i tot el Biel ho combina amb sons i síl·labes curtes.

Cada vegada tracen més amb el color negre, augmentant la pròpia intensitat del traç, encara que, el Teo no sembla estar tan convençut de seguir amb aquest color, i s'encarrega d'anar a revisar els pots de la resta de cavallets i portarlos al seu cavallet.

~~El deixa damunt el cavallet.~~

Teo: Voy a buscar más colores a l'espai de la *Laia* Pilar?

Biel: No!

Teo: Vale... Bueno, voy.

Biel: Mira todo negro.

Teo: No, mira, falta un poquillo más.

Al dia següent el Teo continua amb el dibuix.

~~Teo: I verde no había?~~

~~Sembla que ha escollit molt bé el color per el què començar però després vol comprovar si ja hi era.~~

Durant aquella setmana vam deixar penjat al cavallet, mentre anavem canviant els papers de la resta de cavallets. Tenir aquell dibuix allà, a la vista i l'abast de tots els nens i nenes de l'espai, va repercutir en el resultat final d'alguns dels dibuixos.

~~Teo: Biel he seguido con el dibujo ese.~~

~~Biel: Con el negro?~~

A més, fins i tot el Teo va continuar amb el dibuix, seguint la mateixa línia estètica i representant el l'inventari de paraules que utilitzaven amb el Biel.

~~Teo: No, hoy con el dorado. Pero lo negros cuando vienen se van los demás colores, a que si Biel?~~

Malgrat els dos donen per finalitzat el dibuix, en altres ocasions el Teo ha buscat el Biel quan s'ha posat a dibuixar al cavallet, verbalitzant que està dibuixant «redondos», i remarcant el color amb que ho fa.

Modificaciones del recull de diàleg⁴

⁴ Aclariments:

- Els requadres en fons gris i contorn vermell són les modificacions que s'han fet o afegit a la documentació final, i la fletxeta vermella indica el canvi de lloc en l'estructura d'aquell text o diàleg.
- Les paraules o text ratllats en vermell és text suprimit.
- El text amb vermell i subratllat és text afegit i les fletxes vermelles també indiquen on és el seu lloc.

A partir d'aquestes imatges es pot veure com els reculls de diàleg i les anotacions es van transformant amb el buidatge de la informació, seleccionant només allò que es creu més necessari per transmetre la idea principal de la documentació (en aquest cas l'expressió del traç que sorgeix del plaer pel moviment) i modificant i afegint una part d'explicació narrada que faciliti la lectura i la comprensió d'aquesta estructura on apareix l'inici, el desenvolupament, la continuïtat i el fi d'aquesta situació.

El diàleg i les fotografies s'ha anat elaborant aquesta part més explicativa. Els dos primers paràgrafs són la narració de l'inici de la situació, i tenen com a objectiu posar en situació al lector, igual que la resta de paràgrafs narratius, els quals serveixen per fer aclariments al diàleg i a les imatges. Pel que fa a la conversa entre els infants, hi ha algunes frases que s'han suprimit, com per exemple la conversa sobre un pal, bàsicament perquè surt de la idea i objectiu de la documentació. Igual que les dues últimes seccions de diàleg, que s'han substituït per imatges.

En la documentació final també s'han afegit algunes parts de diàleg, o frases que havien quedat penjades; això ha sigut gràcies al registre videogràfic, però malgrat no haver fet una transcripció minut per minut ha servit per complementar la documentació. A més d'altres modificacions com el canvi de nom de *Pilar* per *Laia*, un petit detall però igualment s'ha modificat tenint en compte que la mestra de l'altre espai de referència de 3 anys ha arribat a mig curs i es diu Laia, i per això molts infants encara s'equivoquen amb el nom de l'altra mestra.

Pel que fa a la selecció de les fotografies, cal aclarir que d'un total de 42 la documentació finalment es redueix amb 13 imatges.

Material documental

Després de tot aquest buidatge dels *instruments operatius* i la seva anàlisi, s'ha elaborat la documentació pertanyent, seguint un format documental que consta de 3 apartats: *Tota història té un principi, pas a pas, tot seguint, i fi!*:

NEGRO

Tota història té un principi...

El Teo i el Biel es troben al microespai del joc heurístic, sembla que no juguen junts, però interactuen amb paraules. Malgrat que no estan jugant junts, quan veuen que canvio els papers dels cavallets, s'apropen i és quan decideixen anar a pintar tots dos en un.

Pas a pas..

El Biel comença dibuixant gargots combinant el traç amb el moviment del cos, salta alhora que mou el llapis amunt i a baix. El Teo està assegut al tamboret davant el dibuix, però primer necessita fer-ho des d'aquesta posició, però passada una estona s'uneix a aquest moviment. I entre moviment i traç es barreja una conversa sobre dinosaures que corren al ritme que dibuixen.

Teo (3 anys): Estas son un montón de redondos.

Biel (3 anys): Todo negro. ¿A que lo estamos haciendo todo negro?

Teo: Todos son muchos dinosaurios.

Biel: ¡Pero como se están chocando!

Teo: Sí, como están corriendo de tanto que corren se chocan.

Biel: Estamos juntando todos los colores con el negro.

Així com van passant els minuts aquest moviment es va repetint, fins i tot el Biel ho combina amb sons i síl·labes curtes.

Cada vegada tracen més amb el color negre, augmentant la pròpia intensitat del traç, encara que, el Teo no sembla estar tan convençut de seguir amb aquest color, i s'encarrega d'anar a revisar els pots de la resta de cavallets i portar-los al seu cavallet.

Teo: ¿Voy a buscar más colores.

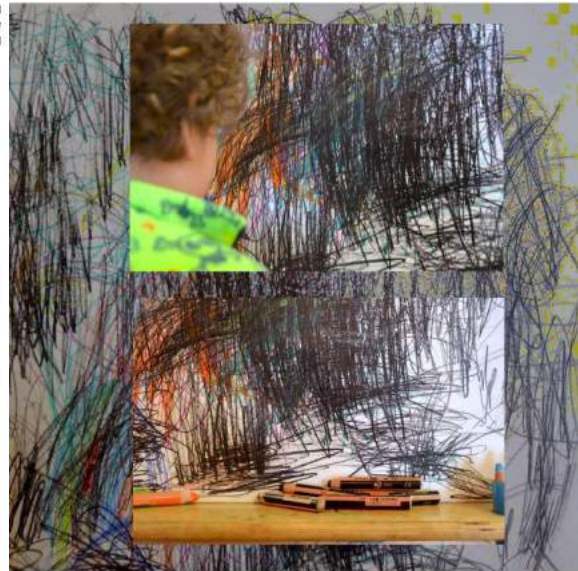
¿l'espai de la Laia?

Biel: No!

Teo: Vale... Bueno, voy!

Biel: Mira todo negro.

Teo: No, mira, falta un poquillo más.

Tot seguint...

Durant aquella setmana vam deixar el dibuix penjat al cavallet, mentre anàvem canviant els papers de la resta de cavallets. Tenir aquell dibuix allà, a la vista i l'abast de tots els nens i nenes de l'espai, va repercutir en el resultat final d'alguns dels dibuixos.

A més, fins i tot el Teo va continuar amb el dibuix, seguint la mateixa línia estètica i reprenent el l'inventari de paraules que utilitzaven amb el Biel.

Malgrat els dos donen per finalitzat el dibuix, en altres ocasions el Teo ha buscat el Biel quan s'ha posat a dibuixar al cavallet, verbalitzant que està dibuixant «redondos», i remarcant el color amb que ho fa.

4. Procés de documentació 4. Negra com la xocolata

A través de l'exemple d'un nou plafó al taller de 3 anys, s'exposa tot el procés que segueix l'execució d'un material documental com és aquest: les primeres idees i esbossos, l'objectiu i la funcionalitat del material, la definició del focus d'observació, les tècniques utilitzades i els reculls, i finalment el buidatge dels materials i el resultat.

Instruments de pensament

L'escola El Martinet consta de 2 tallers d'art, un per als infants de 4 i 5 anys i un altre per als de 3 anys; aquest darrer rep el nom de Petit Taller.

Després de la visita d'una part de l'equip de mestres a les escoles de Reggio Emilia, s'ha posat la mirada en els espais d'art del centre, tant per modificar la intervenció i la presència de l'adult en aquests espais, sent ara la mestra de referència la que acompanyi als infants, com en la presentació dels diferents materials i propostes.

Actualment, s'està donant molta més rellevància al fang, oferint més quantitat i variació d'estrís, i material complementari. Alhora que també s'ha modificat la presentació d'aquest, oferint-lo en diferents formats qualitius (humit, sec, diferents colors). Sembla que això ha tingut una repercussió en l'interès i la demanda per part dels infants, per treballar i manipular aquest material. L'equip de mestres de 3 anys ha decidit focalitzar la mirada en les accions i projectes que es desenvolupen a través del fang, intentant captar-ho per tal de narrar i fer visible el que succeeix al taller.

Una vegada fetes les observacions, s'ha escollit una situació on la protagonista és una nina de 3 anys, l'Elia, que manipula una peça de fang negre. A mesura que ho va fent, manté un diàleg interpersonal amb ella mateixa, combinant-ho amb algunes frases compartides amb la seva mestra, la Sara- autora de la mateixa documentació- sobre l'obscuritat, llops i xocolata.

Instruments operatius

Després de revisar el diàleg⁵, els reculls fotogràfics i abans d'elaborar la plantilla del plafó s'analitza tota la informació que hi ha darrere els reculls per poder elaborar la documentació final.

A poc a poc s'ha anat fent una recerca barrejant entre buscar allò que suggereixen aquestes paraules i el que es vol transmetre a través de la documentació:

---

⁵ Annex 2. Diàleg del procés de documentació 3: *Negra com la xocolata*.

- La relació entre el volum i l'espai
- Organisme, identitat
- El buit, i com experimentar amb ell
- L'obscuritat
- La desocupació de la massa, per oferir espai i obertures
- Incisions, talls, perforacions
- Decisions que van sorgint i mollejant la peça
- L'expressivitat del buit

Un llistat d'idees que es van ordenant per poder fer el buidatge i la construcció del plafó. Per fer-ho es recorre a una recerca i una investigació bibliogràfica sobre aquests temes, topant amb Oteiza, un escultor basc que conreà l'escultura i la ceràmica i es dedicà a l'ensenyament a l'Argentina, al Perú i a Alemanya, a més va escriure diverses obres teòriques, com la *Interpretació estètica de l'estatuària megalítica americana* (enciclopèdia.cat, 2013).

~~L'Elia s'apropa a mi i em diu que vol començar a la taula de fang. la sento entusiasmada per que a trobat nous materials i un nou color de fang. Aleshores li pregunto si vol un tros gran o petit per començar, ella em diu que el vol una mica gran, aleshores li tallo un tros i li poso damunt d'una fullola.~~

~~Passada una estona m'apropa a veure com va la seva creació, observo com ha anat creant un forat amb els dits gairebé al centre de la peça. Em feia pensar en com havia desocupat aquella part de la peça per crear un buit circular, una obertura on abans només hi havia fang. I em fixo que en una part de la peça hi havia una bola petita. Aquell forat em fascina, trobo que donar espai a un matèria, és quelcom a la respiració, una imatge d' alé que ofereix moviment i una curta sensació d'expressivitat a la peça~~

Elia: Mira és una casa de llops amb un bolet al terra, i faig aquest aguejer perquè és una trampa.

Aleshores agafa una espàtula per moldejar i comença a obrir el forat, el forat agafa una nova forma i en aparença sembla com un camí que s'obre, una lleu. Aleshores agafa una espàtula per modelar i comença a obrir el forat, una nova forma apareix i en aparença sembla que es torna camí. Tota ella sembla fusionada amb la peça, el seu cos acompanya a l'espàtula en la seva feina, i a vegades em dona la sensació que s'hi fica dins.

Elia: És perquè els lobos es mengin als animals.

Tota ella sembla fusionada amb la peça, el seu cos acompanya a l'espàtula en la seva feina, i a vegades em dona la sensació que es fica dins de la peça.

Elia: Lo ves que és oscuro!

Sara: Sí molt.

Elia: Es oscuro perquè la oscuridad és negra com la xocolata.

L'Elia continua enfundada en obrir espai a la peça i en reelaborar-la a mida que va traient les restes de fang que li proporciona el buidatge. Ljo no puc deixar de mirar com la va elaborant.

Es fascinant com la va elaborant, com va obrint espais, creant així un nou paisatge.

Elia: Estic traient els restos de llop que estan a la cova, i els poso aquí sobra. Són els llops que s'han morido.

Observo com les decisions que va prenent van transformant la seva obra, decisions espontànies, preses des de l'expressió mateixa del moviment, un moviment que porta l'acció sense res més, i com de l'acció passem a la creació.

Am la peça s'omple de perforacions i d'incisions que li donen una expressivitat i textura molt diferent, molt suggerent, i...

Elia: I ara li he fet algunos agujeritos de ratpenat.

FANG NEGRE...
 NEGRE COM LA XOCOLATA
 NEGRE COM LA FOSCOR
 NEGRE COM UN FORAT
 ...I COM TOTS ELS ANIMALS QUE HI VIUEN EN ELL

Modificacions del recull de diàleg⁶

⁶ Aclariments:

- Els requadres en fons gris i contorn vermell són les modificacions que s'han fet o afegit a la documentació final, i la fletxeta vermella indica el canvi de lloc en l'estructura d'aquell text o diàleg.
- Els paràgrafs amb una creu vermella o frases ratllades no apareixen a la documentació final.
- El text seleccionat amb un quadre vermell són les frases que s'han volgut remarcar.

D'on s'extreu tota la informació més metafòrica sobre el buit «no com absència sinó com una producció del sentit, i l'espai com a lloc, un lloc ocupat o sense ocupar, malgrat que un lloc sense ocupar no fa referència al buit, ja que el buit s'obté com a resultat d'una desocupació espacial» (Sara Sánchez, 2019 en paraules d'Oteiza).

A través d'aquest esquema d'anotacions i modificacions damunt el diàleg i els reculls es pot veure com s'ha anat seleccionant la informació més rellevant. Partint de la idea de narrar un moment que sorgeix arran d'una nova proposta dins el taller: el fang negre. Ja que, fins ara totes les propostes amb argila havien sigut amb la de color marró, i el fet d'oferir el mateix material però amb qualitats diferents ja ha canviat completament la predisposició dels infants envers la manipulació amb aquest material.

Per poder remarcar i donar importància a aquesta metàfora que va establir la nina protagonista del plafó a mesura que va treballant el fang, s'ha canviat la grandària de la tipografia d'aquelles paraules que suggerien aquest volum i espai o buidor, com per exemple «casa de llops, *agujer* o trampa, i *la oscuridad és negra com la xocolata*».

Entremig del diàleg també s'han anat incorporant aclariments per comprendre el que narra la història, les quals apareixen en color negre a diferència del diàleg i les frases destacades que ho fan en color blau. Finalment, s'afegeix un últim paràgraf amb quatre frases «*fang negre..., negre com la xocolata, negre com la foscor, negre com un forat... i com tots els animals que hi viuen en ell*» que deixen oberta aquesta reflexió cap a tot allò que aquest material ha permès explorar, pensar, imaginar i manipular, només sofrint un canvi més aviat visual, com és el seu color.

Pel que fa al disseny, la distribució i la selecció de les imatges és important esmentar que es partia d'un total de 25 fotografies incloent les seqüències fotogràfiques de detalls de tot el procés i les fotografies de la figura de fang. D'aquest total d'imatges s'han seleccionat 5 fotos organitzades de manera que s'han creat dues files de 3 imatges cada una, encapçalant la documentació amb una de les perspectives de la figura al damunt i una altra entremig de les dues fotos de la segona fila.

Material documental

Una vegada fet aquest buidatge a través dels *instruments operatius* i la seva anàlisi, tenint molt en compte tot el que es volia transmetre narrant aquesta situació, s'ha elaborat la documentació del plafó. Així i tot, fins a arribar al resultat final del plafó, el disseny s'ha anat modificant fixant-se en els detalls més estètics i d'organització d'aquest.

A continuació s'afegeix una imatge del format documental final.

NEGRA COM LA XOCOLATA

LLOPS DINS
D'UNA COVA

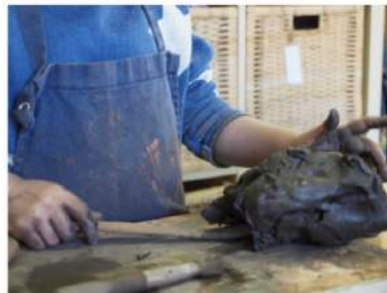

El primer dia que oferim fang negre al taller ...

Elia: Mira és una casa de llops amb un bolet al terrat, i faig aquest aguger perquè és una trampa.

Aleshores agafa una espàtula per moldelar i comença a obrir el forat, una nova forma apareix i en aparença sembla que es torna camí. Tota ella sembla fusionada amb la peça, el seu cos acompanya a l'espàtula en la seva feina, i a vegades em dona la sensació que s'hi fica dins.

Elia: És perquè els lobos es mengin als animals.

Elia: LO VES QUE ES OSCURO!

Sara: Sí molt.

Elia: Es oscuro porque...

L'Elia continua enfeinada en obrir espai a la peça i en reelaborar-la a mida que va traient les restes de fang que li proporciona el buidatge. És fascinant com la va elaborant, com va obrint espais, creant així un nou paisatge.

LA OSCURIDAD ES NEGRA COM LA XOCOLATA.

Ara la peça s'omple de perforacions i d'incisions que li donen una expressivitat i textura molt diferent, molt suggerent.

Elia: Estic traient els restes de llop que estan a la cova, i els poso aquí sobra. Són els llops que s'han morido.

ELIA: I ARA LI HE FET ALGUNOS AGUJERITOS DE RATPENAT.

FANG NEGRE...

NEGRE COM LA XOCOLATA.

NEGRE COM LA FOSCOR.

NEGRE COM UN FORAT.

...I COM TOTS EL S ANIMALS QUE HI VIUEN EN ELL.

6. Conclusions

El desenvolupament d'aquest treball es basa en un aprofundiment progressiu de la documentació pedagògica, començant per la part més teòrica dels conceptes d'observació, escolta i interpretació, passant per la contextualització d'aquesta eina de narració i reflexió- tan potent dins El Martinet-, i explicant els múltiples formats que es donen en aquest centre. Fins a arribar a l'anàlisi i l'explicació del procés que han seguit quatre casos concrets de documentació, detallant totes les fases des d'una primera observació, fins a la creació dels materials documentals finals.

Pel que fa a aquesta primera part de recerca teòrica, he volgut centrar-me en aquells autors que parlen sobre el tema, i que són un referent per a l'escola El Martinet. Així doncs, m'he basat en autors com Malaguzzi, Gino Ferri, Altimir i Alfredo Hoyelos; i no podia oblidar-me a Meritxell Bonàs, documentalista educativa, pedagoga, mestra d'educació infantil i membre de l'equip fundador del Martinet.

Objectius generals:	
✓	Revisar els referents teòrics en relació a l'observació i la documentació pedagògica.
✓	Aprofundir sobre el procés d'observació que se segueix a l'escola El Martinet.
✓	Reflexionar, revisar i analitzar les fases que segueix tot procés de documentació pedagògica, focalitzant l'interès en l'observació i la recollida de documentacions.
≠	Conèixer el punt de vista de les mestres sobre el procés d'observació i recollida de materials documentals per elaborar la documentació pedagògica, a més dels diferents estils que es donen a l'hora de documentar.

Taula 3. Objectius generals. Font: Elaboració pròpia.

Per una banda, les paraules d'autors com Malaguzzi, Vea Vecchi i Alfredo Hoyelos- entre d'altres- m'han ajudat molt a comprendre i nodrir-me de tota la informació necessària per endinsar-me dins la temàtica del treball. I d'aquesta manera, complir l'objectiu de *revisar els referents teòrics en relació a l'observació i la documentació pedagògica*. En especial, Hoyuelos tant com a referent teòric i amic de l'escola, com a doctor en Filosofia i Ciències de l'Educació, ha sigut l'autor que més m'ha guiat a l'hora d'elaborar el marc teòric, i d'on m'he

inspirat a l'hora donar un títol a aquest treball «tota documentació neix –i navega– amb un pla detallat d'observació i d'escolta» (Hoyuelos, 2007, 5).

Respecte a l'objectiu *d'aprofundir sobre el procés d'observació que se segueix a l'escola El Martinet*, pens que s'ha assolit bé. Primerament, he pogut aprofundir i comprendre quina funció desenvolupa aquesta eina de recerca, reflexió i narració dins l'escola, gràcies a la lectura i l'anàlisi d'articles com «Nous imaginaris per a l'escola. Cultura d'infància a l'escola El Martinet» o capítols com el del llibre «Documentar la vida dels infants a l'escola», entre d'altres, on Meritxell Bonàs parla sobre la documentació i l'observació pedagògica en relació a la seva experiència i al projecte del Martinet.

En segon lloc, gràcies a l'observació directa i participant que he viscut durant el període de pràctiques al Martinet, ha sigut possible una investigació de qualitat, on es mostra una part de tot el que he viscut durant aquestes. Això, m'ha ajudat a conèixer en què es basa el *procés d'observació* de l'escola, i alhora m'ha servit per *reflexionar, revisar i analitzar les fases que segueix tot procés de documentació pedagògica, focalitzant l'interès en l'observació i la recollida de documentacions*; és a dir, a complir el tercer objectiu del treball. El Pràcticum II m'ha donat l'oportunitat de viure en primera persona l'experiència de documentar, i aprendre d'un lloc amb tant bagatge en relació a aquesta eina pedagògica, tot plegat esdevenint un gran suport a l'hora d'elaborar el treball de camp, ja que és on s'analitzen les fases que segueixen quatre processos de documentació, tan meves com d'altres.

Ja passant a l'últim objectiu, *conèixer el punt de vista de les mestres sobre el procés d'observació i recollida de materials documentals per elaborar la documentació pedagògica, a més dels diferents estils que es donen a l'hora de documentar*, consider que no s'ha complit del tot. Per una banda m'hauria agradat poder passar l'entrevista⁷ a totes les mestres de l'equip directiu, ja que només l'he pogut realitzar a la Txell Fontanet, però igual que a totes les escoles, a final de curs, el temps és escàs, i les mestres van molt enfeinades. Per altra banda, i també per falta de temps, hauria volgut incloure al treball de camp una documentació de cada franja d'edat (3, 4 i 5 anys). I fins i tot alguna de la Comunitat de Mitjans o Grans, i d'aquesta manera conèixer i plasmar una mica més els diferents estils de documentació del centre, a més dels diferents projectes de documentació, com el de *Tinc una idea* a Mitjans o *Coses de Grans* a la Comunitat de Grans.

---

⁷ Annex 3. Model entrevista

Tot i així, les converses amb les mestres que han dedicat una estona a explicar-me el procés que han seguit per documentar diferents situacions, i m'han facilitat els materials documentals pertinents, en certa manera, han fet possible l'assoliment d'aquest últim objectiu. Sense oblidar-nos de tota la informació que he pogut extreure a les reunions on s'ha parlat sobre el projecte de documentació d'*històries de les nostres*.

En definitiva, els objectius que vaig marcar-me en un principi s'han assolit correctament, igual que les preguntes que em vaig formular durant l'inici, que han quedat resoltes.

La realització d'aquest treball a més de centrar-se a assolir els objectius proposats, també estava enfocada cap a l'aprenentatge de nous conceptes i nous interrogants.

Així com s'explica a l'apartat d'introducció, la temàtica s'ha escollit tenint en compte els meus interessos a l'hora d'emprendre una investigació qualitativa. En un principi, el tema que vaig escollir estava centrava en el concepte d'*innovació pedagògica*, però, finalment em vaig decantar pel tema de la *documentació i l'observació*, aprofitant que el centre on he fet les pràctiques destaca pels seus projectes de documentació.

Cal destacar, que aquest any l'equip de mestres de la Comunitat de Petits de l'escola està gairebé tot format per mestres nousinguts o mestres que abans estaven a la Comunitat de Mitjans. Aquest fet, d'una manera o altra ha afectat al desenvolupament del meu treball. No he pogut conèixer quin és el funcionament real de l'equip, ja que el Martinet sempre ha pogut presumir d'un equip sòlid i consolidat amb una gran dinàmica d'autoreflexió i autocrítica constant. Aquest curs, l'escola ha acollit a diverses mestres, totes amb diferents experiències dins el món educatiu i amb més o menys coneixement i destresa pel que fa a l'eina pedagògica de l'observació i la documentació.

Així i tot, també ha sigut una experiència enriquidora. Gràcies a les trobades i les reunions de comunitat durant la setmana on es parlava sobre documentació, he pogut conèixer i aprendre-juntament amb la resta de mestres- d'aquelles qui tenien més bagatge dins l'escola. En cada una d'aquestes reunions un grup d'edat explicava i mostrava algunes de les seves documentacions- més concretament, com diuen elles, *històries de les nostres*- escollint aquelles més significatives en relació al format, les dificultats que es trobaven, el focus d'observació, etc. Una molt bona estratègia per conèixer i aprendre de les diferents maneres que es poden donar a l'hora de documentar, i per agafar idees i poder millorar gràcies a les crítiques constructives.

Com diu Galardini i Iozzelli, 2010) documentar no és una experiència individual, és necessari el diàleg. Documentar en grup, compartir les reflexions amb altres membres de

l'equip, per poder extreure una anàlisi més acurada i amb múltiples punts de vista de la pràctica educativa. Aquesta multiplicitat de veus, a més, ofereix l'oportunitat de revisar i remodelar el projecte educatiu.

Pel que fa al meu aprenentatge envers la temàtica del treball, he de dir que he après molt sobre conceptes relacionats amb la teoria. D'Altimir i Rinaldi per exemple, he après que els conceptes «d'observació, pedagogia de l'escolta i interpretació» són imprescindibles i inseparable per donar pas a una bona documentació, i per tant són els tres elements clau de tot procés de documentació. Però, també he après aspectes més pràctics, com és concepte del llenguatge narratiu.

És a dir, com diu Hoyuelos (2007) «la interpretació és important, però aquesta s'ha d'acabar amb una narració estètica de qualitat que reti compte públic de què ha esdevingut, en algun format documental: panell, fullet, PowerPoint, DVD, etc. D'aquesta manera, s'uneix contingut i forma en harmonia». Amb això em referesc a la importància de la interpretació del material recollit, dins el procés de documentació, a saber triar i seleccionar les imatges que més s'ajustin al que es vol dir, combinant-ho amb paraules que expliquin el que ha esdevingut, i al mateix temps construir una narració comprensible, establint una relació coherent entre els ideals teòrics i la pràctica educativa (Hoyuelos, 2007).

Ja per acabar, vull parlar més concretament de com m'he organitzat per analitzar aquests processos de documentació. Per fer més amena la part d'anàlisi he seguit el guió que proposa Gino Ferri (2015) per classificar els suports que fan possibles una documentació: instruments de pensament, instruments operatius i material documental. Es tracta d'una estructura que té molt en compte les hipòtesis prèvies a l'observació, és a dir els «objectius de recerca». Així doncs, aquesta condició ha fet s'hagi d'acotar encara més la recerca de documentacions, ja que aquestes han quedat reduïdes només a aquelles amb un focus d'observació ben definit, tenint en compte que el projecte de documentació d'*històries de les nostres* en general es regeix per un focus més global: fer visible la cultura d'infància.

Finalment, vull agrair a totes les mestres de l'escola per ajudar-me en tot el que han pogut, en especial a la meva tutora de pràctiques, que ha sigut qui m'ha proporcionat la majoria de documentacions, i amb qui he pogut aprendre a documentar, reflexionar, emocionar-me, a saber veure i captar moments. I de tot això me n'enduc molt bones sensacions, d'haver pogut formar part, durant uns mesos, d'un projecte tan potent com el d'aquesta escola. Una experiència que m'ha servit per empoderar-me i sentir-me quasi una experta en aquest tema, un tema que a poc

a poc també s'està fent el seu lloc dins les escoles de Balears, on m'agradaria poder aportar tot el que he après durant aquests anys, i més concretament amb aquest treball.

7. Referències bibliogràfiques

- Álvarez, C. (2008). La etnografía como modelo de investigación en educación. *Gazeta de Antropología*. 24 (1), 1-15. Recuperat el 10 de març de 2019 de de: <http://hdl.handle.net/10481/6998>
- Bonàs, M. (2018). *Nous imaginaris per a l'escola. Cultura d'infància a l'escola El Martinet*. Temps d'Educació, 55, p. 213-229 (2018) Universitat de Barcelona.
- Bonàs, M. (2006). L'art del pintor de paisatges. Algunes reflexions entorn de la documentació. *Revista: In-fàn-ci- a*. Num. 151; pp. 24-28.
- Ferri, G. (2015). La documentació educativa entre mite i realitat (II). *Revista: In-fàn-ci-a*. Num. 205 ; pp. 6-11.
- Fontanet, T; Trullols, H; Romera, O. & Vilchez, C. (2016). *T'estimo però no ho sé escriure*. Barcelona: El Martinet.
- Galardini, A; Iozzelli, S; Davoli, M. & Tognetti, G. (2010). *Documentar: afinar els ulls per captar moments*. Col·lecció: Temes d'infància, 62. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- Gran enciclopèdia catalana (1986-1998). 2a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. Recuperat el 15 de maig de 2019 de: <https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0047956.xml>
- Navarro, M., i Esteban, L. (2017). Al voltant de la innovació. *Revista Catalana de Pedagogia*, 12, 175-196.
- Pinto, N. & Sanabria, M. (2010). La investigación educativa en la formación integral del futuro educador. *Revista Ciencias de la Educación*, (20) 36, 190-208.
- Riera, M. A; Hoyuelos, A. (2015). *Complejidad y relaciones en educación infantil*. Barcelona: Ediciones Octaedro. Associació de Mestres Rosa Sensat.
- Rinaldi, C. (2001). *The Pedagogy of Listening: The Listening Perspective from Reggio Emilia*. En *Innovations in Early Education: The International Reggio Exchange*, vol. 8 no. 4. Traducció de Emi Denis Gonzalez.
- Rodríguez, D., Valldeoriola, R. (2014). *Metodologia de la investigació*. Universitat Oberta de Catalunya.
- Hoyuelos, A. (2012). Les imatges fotogràfiques com a documentació narrativa. *Revista: In-fàn-ci-a*. Num. 188; pp. 7-15.
- Hoyuelos, A. (2007). Documentació com a narració i argumentació. *Revista: Guix d'Infantil*. Num. 39; pp. 5-9.

Molina, L. (1996). L'observació, un esclavó en l'acció educativa. *Signos*. Num. 5 i 6.

Ostiz, C. & Martínez, J. (2007). Representacions informatives que omplen espais de les nostres vides. *Revista Guix d'Infantil*. Num. 39; pp. 25-26.

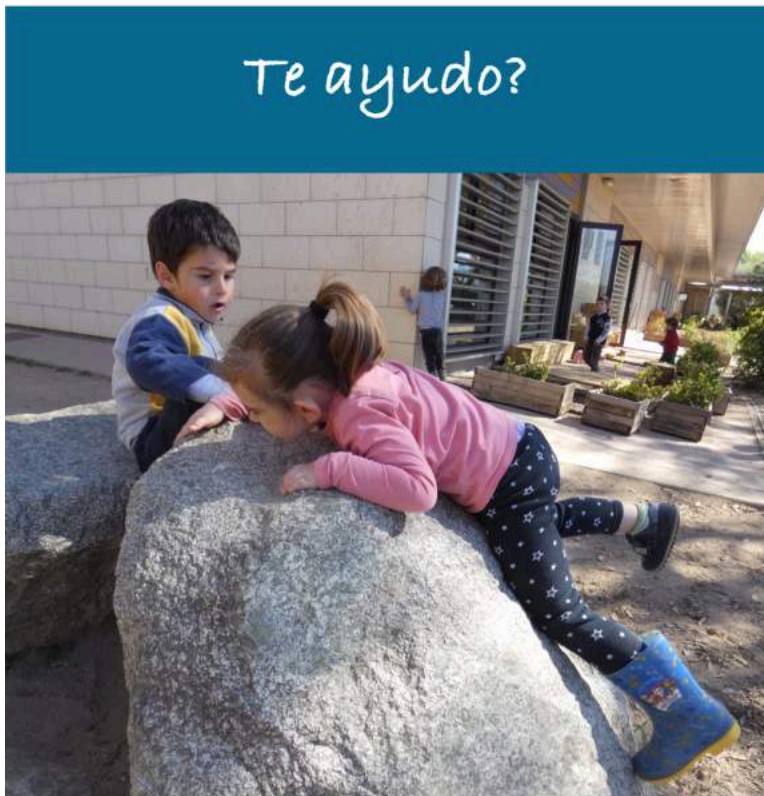
Vecchi, V. (2013). *Arte y creatividad en Reggio milia. El papel de los talleres y sus posibilidades en educación infantil*. Madrid: Ediciones Morata.

Xarxa territorial d'educació infantil a Catalunya (2008). *Documentar, una mirada nova*. Barcelona: Temes d'Infància. Rosa Sensat

Xarxa territorial d'educació infantil a Catalunya (2009). *Documentar la vida dels infants a l'escola*. Barcelona: Temes d'infància. Rosa Sensat.

8. Annexes

- Annex 1. Documentació final completa del procés de documentació 2.

Un dia, al jardí, l'Emma provava d'enfilar-se a la pedra amb molt d'esfoç, però sempre relliscava avall. El Gorka, que hi havia pujat sol feia una estona, s'ho mirava des de dalt. Després d'uns quants intents i d'un joc de mirades amb l'Emma, li va dir:

Te ayudo?

I així és com tot va començar.

Un cop a dalt, l'Emma cridava: *Lo he conseguido! Lo he conseguido! Ahora tú.*

I el Gorka va baixar, disposat a deixar-se ajudar, començant així un joc de pujar i baixar de la pedra canviant els rols una vegada i una altra. Els seus crits d'alegria sempre que arribaven a dalt van convidar el Martí a apropar-s'hi, i de seguida va voler ser part del joc.

I així l'Emma, el Gorka i el Martí, els cuidadors, els que sempre estan disposats a donar un cop de mà a aquell qui ho necessita, van poder gaudir del plaer de deixar-se ajudar. De posar-se un petit repte i allargar les mans, sabent que a dalt i hi trobaran un suport i, de propina, algú amb qui compartir l'alegria d'haver-ho aconseguit.

Laia Anglada Buch, març 2019

Annex 2. Diàleg del procés de documentació 3: *Negra com la xocolata*

L'Elia s'apropa a mi i em diu que vol començar a la taula de fang, la sento entusiasmada per què a trobat nous materials i un nou color de fang. Aleshores li pregunto si vol un tros gran o petit per començar, ella em diu que el vol una mica gran, aleshores li tallo un tros i li poso damunt d'una fullola.

Passada una estona m'apropa a veure com va la seva creació, observo com ha anat creant un forat amb els dits gairebé al centre de la peça. Em feia pensar en com havia desocupat aquella part de la peça per crear un buit circular, una obertura on abans només hi havia fang. I Em fixo que en una part de la peça hi havia una bola petita. Aquell forat em fascina, trobo que donar espai a un matèria , és quelcom a la respiració, una imatge d' alè que ofereix moviment i una certa sensació d'expressivitat a la peça

Elia: Mira és una casa de llops amb un bolet al terrat, i faig aquest aguejer perquè és una trampa.

Aleshores agafa una espàtula per moldejar i comença a obrir el forat, el forat agafa una nova forma i en aparença sembla com un camí que s'obre, *una llengua de lava que s'obre pas i dóna pas.*

Elia: És perquè els lobos es mengin als animals.

Tota ella sembla fusionada amb la peça, el seu cos acompanya a l'espàtula en la seva feina, i en ocasions em dóna la sensació que es fica dins de la peça.

Elia: Lo ves que és oscuro!

Sara: Sí molt.

Elia: Es oscuro porqué la oscuridad és negra com la xocolata. (*explorar aquesta metàfora*)

L'Elia continua enfeïnada en obrir espai a la peça i en reelaborar-la a mida que va traient les restes de fang que li proporciona el buidatge. I jo no puc deixar de mirar com la va elaborant

Elia: Estic traient els restos de llop que estan a la cova, i els poso aquí sobra. Són els llops que s'han morido.

Observo com les decisions que va prenen van transformant la seva obra, decisions espontànies, preses des de l'expressió mateixa del moviment, un moviment que porta l'acció sense res més, i com de l'acció passem a la creació.

Ara la peça s'omple de perforacions i d'incisions que li donen una expressivitat i textura molt diferent, molt suggerent, i *crear un paisatge molt lunar, molt rocós, molt natural.*

Elia: I ara li he fet algunos agujeritos de ratpenat.

Entrar més en la seva metàfora, llops, obscuritat!!

Recull de diàleg i anotacions de Sara Sánchez

Annex 3. Model entrevista

1. La documentació pedagògica a El Martinet és un eix clau en el vostre projecte; centrant-nos en el procés d'observació i recollida de materials per elaborar-la, quins creus que són els punts claus per passar de l'observació a una documentació? En altres paraules, què és el que es necessita per poder fer una bona documentació.

2. Com definiries el procés d'observació que hi ha al darrere de les *històries de les nostres*? Hi ha tot un procés de recerca d'un focus d'observació abans de fer els reculls i registres, o gairebé sempre són històries de situacions que es donen en el dia a dia?

3. Existeixen algun focus d'observació o algun tema que sempre es doni a 3 anys, 4 anys o 5 anys i que es posi la mirada en el procés d'observació i documentació de les *històries de les nostres*? I en el cas de la Comunitat de Mitjans i Grans?

4. Pots posar-me un exemple d'una història o documentació que recordis haver-hi dedicat una tasca prèvia per definir la mirada i el focus d'observació?

5. Quines tècniques i instruments de registre utilitzeu a l'hora de fer les observacions dels processos dels infants?

6. Segueixes algun criteri a l'hora de fer el buidatge i l'anàlisi de la documentació que has recollit? És a dir, com passes de tota la informació recollida a l'elaboració del material documental final?

Annex 4. Transcripció de l'entrevista a Txell Fontanet

Meritxell Fontanet, mestra de la Comunitat de Petits

14/05/2019

7. La documentació pedagògica a El Martinet és un eix clau en el vostre projecte; centrant-nos en el procés d'observació i recollida de materials per elaborar-la, quins creus que són els punts claus per passar de l'observació a una documentació? En altres paraules, què és el que es necessita per poder fer una bona documentació.

La documentació és una narració que fa una persona, en base a moltes coses que es posen en comú. Penso que a partir de moltes coses que observem i vivim amb els nens i nenes doncs, hi ha un temps després de pensar sobre allò i donar-li una narrativa i en aquesta narrativa hi ha molta part que s'ha pensat anteriorment, i elaborat, però a l'hora mirant el que s'ha recollit és quan veiem quin és el sentit que volem donar a la història, un sentit que només li dones tu. I li dones en base, per mi, a tot el que coneixes d'aquells nens i nenes, el que han fet, amb el que estan posats, el que han fet temps abans, tot el que saps dels infants d'aquestes edats, tot el que pots relacionar amb el que fan altres, o elements culturals que coneixes.

Tot aquest marc és el que dona el sentit del valor d'allò què estàs explicant. És com intentar veure quina és la transcendència d'aquella anècdota i el sentit més profund que té pels infants que ho han estat fent. Hi ha vàries capes en una documentació.

8. Com definiries el procés d'observació que hi ha al darrere de *les històries de les nostres*? Hi ha tot un procés de recerca d'un focus d'observació abans de fer els reculls i registres, o gairebé sempre són *històries* de situacions que es donen en el dia a dia?

Jo crec que en qualsevol documentació sempre hi ha una tasca prèvia, pot ser més explícita o menys, però sempre hi ha una prèvia. La *història* la fa una persona que prèviament ha pensat, ha reflexionat a partir de tot el que sap, sempre a partir d'uns coneixements previs. No hi ha cap mirada objectiva fora d'un marc mental de cada persona que documenta, tota persona té experiències de la vida a l'escola, i un punt de vista.

Mai cap història es capta sense un bagatge personal. L'únic que aquest pot ser més explícit o implícit, a vegades es prepara una documentació i es prepara i es pensa amb anterioritat, però a vegades nom a vegades un no sap que hi havia abans. L'únic que la diferencia entre unes documentacions i les altres és que en el cas de les *històries de les nostres* vam intentar fer un tipus de documentació que expliqués històries molt fresques, que no fossin molt pesants, que no hi hagués molta explicació teòrica, que no costessin de llegir, on s'expliquessin coses que passen en el dia a dia. En canvi també tenim altres documentacions on hi ha un treball previ de clarificar molt el que es vol buscar, perquè, es vol donar o reforçar una idea que es vol transmetre a les famílies o a persones que visitaran l'escola, o fins i tot a l'equip de mestres, i llavors és un procés més lent, on hi ha més passos a treballar, i és important que el procés sigui compartit entre els mestres de l'equip.

9. Existeixen algun focus d'observació o algun tema que sempre es doni a 3 anys, 4 anys o 5 anys i que es posi la mirada en el procés d'observació i documentació de *les històries de les nostres*? I en el cas de la Comunitat de Mitjans i Grans?

Consultar el llibre de «T'estimo però no ho sé escriure».

10. Pots posar-me un exemple d'una *història* o documentació que recordis haver-hi dedicat una tasca prèvia per definir la mirada i el focus d'observació?

Les documentacions que hi ha del que és clau a la comunitat, que es van fer durant el temps que es va treballar amb el *t'estimo* (la sorra a 3 anys).

Durant uns anys vam estar fixant-nos quines són les coses clau que passen en cada comunitat i que s'han d'atendre i saber mirar, i per tant que havíem de tenir en compte a l'hora de preparar els espais, els materials i a l'hora d'intervenir i acompanyar. Com a exemple, durant un temps vam estar mirant tot el que implica el joc sensorial a la comunitat de petits. Durant cada semestre escolar vam observar el que passava a qualsevol dels espais de la comunitat centrant la mirada en la sensorialitat. Recollint quines eren les accions dels infants respecte al joc sensorial en microespais com els de la taula de farina, l'espai de sorra a 3 anys, la cuineta del jardí, la pintura al taller, el microespai d'aigua i paper, etc. Llavors vam recollir moltes observacions de les accions que feien els infants, un llistat de pàgines, que al principi semblava només ompliríem algunes poques pàgines, però com més observàvem més coses veiem. I a partir d'aquesta observació prèvia del que feien, ens vam adonar que passaven coses molt

semblants a totes les edats i espais, que es repetien a tot arreu amb diferents materials i espais. I això ens va portar a canviar alguns dels materials dels espais, ens vam adonar que gràcies al que havíem observat podíem oferir altres materials perquè els infants poguessin trobar el que buscaven.

Llavors, jo estava a l'espai de la sorra i veia com el que més els seduïa era la caiguda de la sorra, i el joc que feia amb la llum de fora que entrava per les finestres quan observaven com anava caient la sorra. L'interès que tenien per veure com s'omplia un recipient, d'aquesta manera vam posar material transparent per facilitar-ho, també vam posar petxines grans on transportar la sorra, i vam oferir una gran varietat de material. Després a nivell teòric vam llegir els Will i el Pallasmaa, un arquitecte que té molts escrits que parla de la sensorialitat dels espais.

I llavors, en base a això vam anar preparant la documentació, la recollida de fotos que va tenir a veure amb totes les coses que havíem observat que fèiem, fer una tria de les imatges, escollint les que parlessin del que em semblava que més cridava l'atenció als nens i nenes quan jugaven amb la sorra; vaig triar tot el ventall sensorial de paler sensorial en veure i mirar com cau la sorra amb la llum, inclús imatges d'un nen llepant la sorra o com se la tiraven per sobre el cos i com es veu la concentració i el plaer en aquest joc. Tot això ho vam estar compartint entre tot l'equip de mestres, que malgrat tirar-ho endavant una persona en concret, sempre ho compartíem. La Carolina per exemple, va elaborar la documentació de l'espai de la farina, la Noemí la de l'espai del paper sensorial, etc.

11. Quines tècniques i instruments de registre utilitzeu a l'hora de fer les observacions dels processos dels infants?

Anotacions a la llibreta, de manera molt oberta. Fins ara recollir imatges, moltes és la manera de treballar que més utilitzem. Són imatges que després quan les mirem ens donen a pensar, però potser no sabem per què les utilitzarem, i fins i tot hi ha vegades que hi ha quan revisem les imatges després d'uns dies t'adones de coses que abans no havies vist.

12. Segueixes algun criteri a l'hora de fer el buidatge i l'anàlisi de la documentació que has recollit? És a dir, com passes de tota la informació recollida a l'elaboració del material documental final?

Penso que té a veure amb la narració que et dic, com si volgués explicar un conte i tinc un munt d'informació de cada personatge i de coses de la seva vida, però llavors la història en

si que elabores com a conte. Quan relates una història tens un fil conductor narratiu, saps cap a on ho vols portar a la gent que està llegint aquella història, el que vols explicar, i no és explicar qualsevol cosa. És per això que quan una documentació té molt valor i és rodona és perquè està molt clar el fil narratiu, no és anar explicant i ja està. És la tria de tot el que tenim per crear un fil conductor del que volem explicar, del que creus que és valuós d'explicar d'aquella situació, el que has pogut captar i l'essència del que realment connecta amb la intenció dels nens i nenes.